

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
AİLE EKONOMİSİ VE BESLENME ANABİLİM DALI

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME ÖĞRENCİLERİNE GÖRE AİLE
YAPILARININ BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Şeyma TOKGÖZ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Nedime ŞANLI

ANKARA
Haziran– 2009

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Şeyma TOKGÖZ'e ait İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerine Göre Aile Yapılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi başlıklı tezi 18.06.2009 tarihinde jürimiz tarafından Aile Ekonomisi ve Beslenme Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Üye (Danışman) Yrd. Doç. Nedime ŞANLI

Üye Prof. Dr. Mine ARLI

Üye Yrd. Doç. Dr. İbrahim KISAÇ

ÖNSÖZ

Aile gelişime ve değişime açık olan en müsait kurumdur. Bireyin kişiliği ailede hayat bulur ve burada şekillenir. Aile toplumu oluşturan en küçük birim olmasıyla da önem arz eder. Bu bakımdan bireyin refahı, hem aileyi hem de toplumu etkileyecektir.

Özellikle ülkemizde çekirdek aile yapısı hâkim iken, doğu bölgelerine gidildikçe çekirdek aile yerini geniş aileye bırakmakta ve ataerkil aile düzeni görülmektedir. Bu durumda bu ailelerde yetişen bireyler de kendi aile yapılarını sürdürmektedirler. Ataerkil aile düzenine sahip olan bu bölgelerde çocukların ailelerinden beklentileri farklılaşmakta, aile yapıları eğitim düzeylerini ve hayattan beklentilerini etkilemektedir. Bu nedenle bu araştırma geleceğin nesli olan çocukların aile yapılarını kendi gözleriyle değerlendirmeleri amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür.

Çalışma süresince bilgi ve tecrübesini benden esirgemeyen tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Nedime ŞANLI'ya, istatistik verilerde tecrübelerinden yararlandığım ve manevi desteğini gördüğüm Sayın Yrd. Doç. İbrahim KISAÇ'a, araştırmanın yapılabilmesi için gerekli izinleri sağlayan Digor Kaymakamlığı ve Milli Eğitim Müdürlüğü'ne, çalışma süresince gönülden destek sağlayan öğretmen arkadaşlarıma ve aileme içtenlikle TEŞEKKÜR EDER, araştırmanın daha sonraki yapılacak konu ile ilgili çalışmalara yarar sağlamasını dilerim.

ÖZET

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME ÖĞRENCİLERİNİN GÖRÜŞLERİNE GÖRE AİLE YAPILARININ BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Tokgöz, Şeyma
Yüksek Lisans, Aile Ekonomisi ve Beslenme Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Nedime ŞANLI

Nisan 2009

Bu araştırmanın amacı ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin görüşlerine göre aile yapılarını cinsiyet, sınıf düzeyi, ana-baba eğitim düzeyi ve aile tipi açısından incelenmesidir. Araştırmanın örneklemini Kars İli Digor İlçesi'nde Merkez Atatürk Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda okumakta olan 188 öğrencinin aileleri oluşturmaktadır. Ailelerin durumunu belirlemek amacıyla uygulanan Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA) sonucunda ailelerin yapısı ve aile için iletişim, birlik, yönetim, yetkinlik ve duygusal bağlam boyutları incelenmiş, ortalama, standart sapma kullanılmıştır. İstatistiksel analizde ikili gruplarda t Testi, ikiden fazla grupların karşılaştırılmasında Tek Yönlü Varyans Analizi ve hangi gruplar arasında fark olduğunun tespiti için Tukey Testi kullanılmıştır.

- Araştırmaya katılan öğrencilerin 103'ü kız ,85'i erkek öğrencidir ve öğrencilerin çoğunluğu 13 yaşındayken çok azı 10 yaşındadır. Öğrencileri 60'ı 6.sınıfa, 76'sı 7. sınıfa ve 52'si 8. sınıfa devam etmektedir.
- Öğrencilerin annelerinin yaşı 36-40 olan çoğunluğu oluştururken, çok az kısmı 53-65 yaş grubu arasındadır. Babalarının yaşı 37-41 ve 42-46 olan öğrenciler eşit sayıda ve ortalamanın en üst seviyesini oluştururken, yaşları 58 ve üzeri olan babalar ortalamanın en alt seviyesindedirler.

- Öğrencilerin annelerinin eğitim durumunda ilkokul mezunu olan anneler çoğunluğu oluştururken, okur-yazar olmayan annelerin sayısı da fazladır. Öğrencilerin babalarının eğitim durumunda ilkokul mezunu olan babalar fazlayken, yüksekokul-üniversite mezunu olan babalar da vardır .
- Öğrencilerin annelerinin büyük çoğunluğu ev kadınıdır ve belirli bir gelirleri yoktur. Öğrencilerin babalarının çoğunluğunun mesleği serbest meslektir ve gelirleri 501-1000 TL arasındadır.
- Araştırmaya katılan 188 öğrenciden 7'sinin babasının öğrencilerin kendi annelerinden başka eşi bulunmaktadır. Birden fazla eşe sahip olan babaların 4'ü eşleriyle birlikte oturmakta, 3'ü ise eşlerini ayrı evlerde tutmaktadır.
- Öğrencilerin aile yapılarına ilişkin değerlendirmelerinde erkek öğrencilerin yetkinlik boyutundaki ortalamalarının kız öğrencilerin ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur.
- Sınıf düzeylerine göre aile yapılarının belirlenmesinde uygulanan Tukey testi sonucuna göre iletişim boyutunda 6-7 ve 6-8 'inci sınıflar arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur.
- Babaların eğitim durumlarına göre öğrencilerin aile yapılarını değerlendirmelerinde birlik boyutunda anlamlı farklılık ortaya çıkmıştır. Bu farklılığın hangi sınıflar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonucunda farkın ilkokul ve lise mezunu olanlar arasında olduğu bulunmuştur.

ABSTRACT

Investigation Of Family Structures In Terms Of Some Variables According To The Opinions Of Primary Education Second Stage Students

Tokgöz, Şeyma

Master of Science, Family Economy and Nutrition Department

Thesis Advisor: Assistant Professor Dr. Nedime Şanlı

April 2009

The aim of this research is to investigate family structures of the second stage Primary Education students with respect to gender, level of class, family type, parent's educations. The sample of the research is composed of 188 students who are attending to Merkez Atatürk boarding school in Kars Province Digor District. Family Status Assesment Scale (AYDA) was used in order to determine opinions of the students about their family statüs. Family structure, communication in family, management, competence and emotional context were investigated as a result of AYDA and the mean and the standart deviation was calculated of the gatheral data. In statistical analysis "t" test was used in bilateral groups, the one way variance analysis was used for the comparison between more than two groups and "Tukey" test was used for the detection of the differences between groups.

- 103 of the student participating in research are girl and the other 85 students are boy. The majority of the students are at the age of 13 an the very few of them are ten years old. 60 of the students are in sixth class, 76 of the students are in seventh class, and th 52 of them are in eighthth class.
- The majority of the students' mother's age are between 36-40, very few of them are in between 53-65 interval. Students' father's age between 37-41 and 42-46 are in equal number and the constitute the highest point of average.

On the other hand father's age 58 and higher are on the lowest part of average.

- The majority of the students' mother's graduated from primary school on the other hand the non-literate mothers number are not few than the others. The majority of the students' fathers' graduated from primary school and high school and university graduated fathers are also available.
- The majority of the students' mothers is housewife and they don't have a certain income. The majority of the students' fathers are self employed and their monthly income is between 501-1000 TL interval.
- The father of seven students in 188 students participating in research have second spouse. Four of them is living together with their wives in the same home. Three of them is living with their wives in different homes.
- According to the evaluation of family structures, it is found that male students competence size averages were significantly higher than the average of female students.
- According to the Tukey test results, using for determining of the family structures, it is found that there is a significant difference between in 6-7 and the 6-8 classes in communication size.
- Assessment of family structures according to the educational status of students' fathers, significant difference occurred in union size. For determining in which classes have differences, Tukey test was done. As a result of "Tukey Test" it is found that, the difference occurs between primary school graduates and the high school graduates.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	vii

BÖLÜM.1 GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2 Problem Cümlesi.....	3
1.3 Alt Problemler.....	3
1.4 Araştırmanın Önemi.....	4
1.5 Varsayımlar.....	4
1.6 Sınırlılıklar.....	4

BÖLÜM.2 KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
1. Aile ile İlgili Genel Bilgiler.....	5
2. Ailenin Genel Özellikleri ve Görevleri.....	6
2.1. Ailenin Özellikleri.....	6
2.2. Ailenin Görevleri	8
3. Aile Tipleri.....	9
3.1. Miras Ölçütüne Göre Aile Tipleri.....	10
3.1.1. Ataerkil Aile.....	10
3.1.2. Kök Aile.....	10
3.1.3. Kararsız Aile.....	10
3.2. Otorite Ölçütüne Göre Aile Tipleri.....	11
3.2.1. Ana Ailesi.....	11
3.2.2. Baba Ailesi.....	11
a) Baba Ailesi.....	11
b) Bölünmez Asaba.....	12
c) Ataerkil Aile.....	12
3.3. Hane Halkı Ölçütüne Göre Aile Tipleri.....	13

3.3.1. Büyük Aile.....	13
a) Kök Aile.....	13
b) Birleşik Aile.....	13
3.3.2. Küçük Aile.....	14
4. Aile Üyeleri Arasındaki İlişkiler.....	15
4.1. Ailede Ebeveynler Arası İlişkiler.....	15
4.2. Ailede Ebeveyn-Çocuklar Arasındaki İlişkiler.....	15
4.3. Ailede Çocuk Yetiştirme Tutumları.....	16
5. İlgili Araştırmalar	18

BÖLÜM.3 YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	23
3.2.Evren ve Örneklem.....	23
3.3 Veri Toplama Teknikleri.....	23
3.4 Verilerin Çözümlemesi.....	29

BÖLÜM. 4 BULGULAR ve YORUM

4.1. Bulgular ve Yorum.....	30
4.2. Sonuç ve Öneriler.....	47
Sonuç.....	47
Öneriler.....	48
KAYNAKLAR.....	51
EKLER.....	55

TABLÖLAR LİSTESİ

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

TABLO.1. Öğrencilerin Yaşlarına Göre Dağılımı.....	30
TABLO.2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	30
TABLO.3. Öğrencilerin Okudukları Sınıflara Göre Dağılımı.....	31
TABLO.4. Öğrencilerin Annelerinin Yaşlarına Göre Dağılımı.....	31
TABLO.5. Öğrencilerin Babalarının Yaşlarına Göre Dağılımı.....	32
TABLO.6. Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	32
TABLO.7. Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	33
TABLO.8. Öğrencilerin Annelerinin Mesleğine Göre Dağılımı.....	33
TABLO.9. Öğrencilerin Babalarının Mesleğine Göre Dağılımı.....	34
TABLO.10. Öğrencilerin Annelerinin Gelir Durumuna Göre Dağılımı.....	34
TABLO.11. Öğrencilerin Babalarının Gelir Durumuna Göre Dağılımı.....	35
TABLO.12. Öğrencilerin Babalarının Kendi Annelerinden Başka Eşlerinin Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı.....	35
TABLO.13. Öğrencilerin Babalarının Kendi Annelerinden Başka Eşlerinin Olup Olmama Durumuna “Evet” Cevabını Verme Durumuna Göre Dağılımı.....	36
TABLO.14. Öğrencilerin Babalarının Kendi Annelerinden Başka Eşlerinin Olup Olmama Durumunda aynı Evde Kalıp Kalmama Durumlarına Göre Dağılımı.....	36

AİLE YAPILARINA İLİŞKİN TABLOLAR

TABLO.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Aile Yapılarını Değerlendirme Durumları.....	37
TABLO.2. Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Aile Yapılarını Değerlendirme Durumları.....	39
TABLO.3. Öğrencilerin Anne Eğitim Durumlarına Göre Aile Yapılarını Değerlendirme Durumları.....	42
TABLO.4. Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Aile Yapılarını Değerlendirme Durumları.....	43
TABLO.5. Aile Tipine Göre Aile Yapılarını Değerlendirme Durumları.....	45

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Sosyal bir varlık olan insan tarih sayfasının her döneminde başkaları ile etkileşim halinde yaşamıştır. Doğasından gelen bu özellik neticesinde tek başına yaşamanın zorluklarını görmüş, düzenleyici ve kontrol edici birimler oluşturmuştur. Bu birimler ile beslenme, savunma gibi ihtiyaçlarını karşılamış hayatını devam ettirmiştir. İşte bu birimlerin en küçüğü aile olarak ortaya çıkmıştır.

Toplumun en temel birimi olan aile, üyelerinin birbirleriyle ve toplumla olan ilişkilerini kontrol altında tutmuştur. Ancak aile içi ilişkiler, aile yapısına bağlı olarak gelişmekte, hatta toplumdan topluma, zaman ve yere göre değişiklik göstermektedir. Yine aile içi ilişkiler aynı toplum içinde, farklı coğrafi bölgelere ve yerleşim yerlerine göre de farklılık göstermektedir.

Sosyal hayatın en küçük topluluğunu oluşturması yönüyle aile, vazgeçilmez bir unsurdur. Bu yapısıyla, özellikle toplumbilimcilerin dikkatini çekmiş ve yaptıkları çalışmaların temelini oluşturmuştur.

Aile hakkında yapılmış her tanım onu değişik bir kategori içine yerleştirmiştir. Verilen tanımlardan her biri aileyi sosyal hayatın ana şekillerinden biri olarak kabul etmekle birlikte aileyi sosyal bir grup, sosyal bir birlik, sosyal bir örgüt, bir topluluk, sosyal bir kurum ve hatta sosyal bir yapı şekli olarak değerlendirmektedir (Gökçe, 1976:46) .

En yaygın tanımı ile aile; aralarında gerçek bir uzlaşma ve akrabalık bağı olan ve bütün sosyal münasebetleri bir soy etrafında olan zümrelerdir (Merter, 1990:2).

Aile toplum içerisinde yerine getirdiği fonksiyonlarına ve sorumluluklarına göre tanımlandığında genellikle karı-koca ve çocukların oluşturduğu biyolojik, ekonomik, psikolojik ve toplumsal görevleri olan sosyal bir kurumdur (Güçbilmez, 1972:171).

Geniş anlamda aile, içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde, ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli bir biçimde düzenlendiği, ana-baba ve çocuklar arasında belirli bir ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok ölçüde yer aldığı toplumsal bir kurumdur (Ozankaya, 1984:281).

Görüldüğü üzere yapılan tanımlardan ailenin kendi içerisinde etkin bir sistem oluşu, toplumun temel yapıtaşını oluşturması yönüyle toplumların, milletlerin hatta ülkelerin devamlılığını sağlaması açısından önem arz eder.

Aile yapısının sağlamlığı, aile içerisinde bireylerin olaylar karşısında duygu ve düşüncelerini özgür bir şekilde ifade etmeleri, birbirleriyle sağlıklı iletişim kurmaları ve bireylerin özgüven seviyelerinde doyuma ulaşmalarıyla sağlanabilir. Bu doyum neticesinde aile de amaçları doğrultusunda fonksiyonlarını tam anlamıyla yerine getirilebilir.

İnsanın sosyal bir varlık olması itibarıyla konuşma ve kendini ifade etme ihtiyacı ilk olarak ailede doyuma ulaşır. Eğer aile içerisinde bu doyum sağlanamazsa sınırları kapalı, duygu ve düşüncelerini rahat ifade edemeyen bireylerin yetişmesi kaçınılmaz olacaktır.

Ailede iletişim ve etkileşim, ailenin varlığını etkileyen önemli unsurlardandır. Yetersiz iletişim durumu ailelerde sorunlara yol açan nedenlerin başında gelir. Bu durum bireylerin birbirini yanlış anlamasına, birbirleri arasında güven eksikliğine, kendini ifade edememe durumundan kaynaklanan psikolojik problemlere neden olabilir.

Bireylerin sosyal anlamda sağlıklı olması, sağlıklı iletişim ile mümkündür. Bireylerin sağlıklı olması, ailelerin dolayısıyla toplumların ve milletlerin de köklü ve sağlam temellerle varlığını sürdüreceğinin garantisidir.

Aile kavramı özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde önem kazanmaktadır. Bu dönemdeki bireylerin ailelerindeki yaşam şekilleri onların gelecekteki aile yapılarını da etkilemektedir. Çocukların ailelerini kendi gözleriyle nasıl değerlendirdiği onların gelecekte nasıl ebeveyn olacağının göstergesidir. Her çocuğun geleceğin büyüğü olduğu düşünüldüğünde aslında çocukların yaptığı her

değerlendirme gelecekteki aile yapıları hakkında da çıkarımlarda bulunulmasında etkili olacaktır.

Bu doğrultuda araştırmada ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin görüşlerine göre sahip oldukları aile yapıları, öğrencilerin cinsiyet, sınıf seviyeleri, anne-baba eğitim durumu ve aile tipi açısından incelenmiştir.

1.2.Problem Cümlesi

İlköğretim İkinci kademe öğrencilerinin aile yapılarını değerlendirmelerinde cinsiyet, sınıf düzeyi, aile tipi ve anne-baba eğitim düzeyinin etkili midir?

1.3. Alt Problemler

Bu araştırmanın amacı ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin; cinsiyetlerinin, sınıf seviyelerinin, anne ve baba eğitim durumunun ve aile tipinin kendi aile yapılarını değerlendirmelerinde farklılaşmaya neden olup olmadığının incelenmesidir.

- Öğrencilerin kendi aile yapılarını değerlendirmeleri cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
- Öğrencilerin kendi aile yapılarını değerlendirmeleri sınıf seviyelerine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
- Öğrencilerin kendi aile yapılarını değerlendirmeleri anne eğitim durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
- Öğrencilerin kendi aile yapılarını değerlendirmeleri baba eğitim durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
- Öğrencilerin kendi aile yapılarını değerlendirmeleri aile tipine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

1.4. Araştırmanın Önemi

Toplumsal yaşamın ana unsurlarından olan aile, ana-baba, çocuklar ve tarafların kan akrabalarından meydana gelmiş ekonomik ve toplumsal bir kurumdur. Aile toplumsal kurumlar içinde yaşamsal niteliği gereği birinci sırayı almaktadır. Ailenin temel görevlerinden biri insan türünün devamlılığını sağlamaktır. Ailenin temel bir kurum olmasının bir başka nedeni de çocuğun toplumsallaşmasında oynadığı roldür. Böylece aile, çocuğun dünyaya getirilmesinde, yetiştirilmesinde, korunmasında ve topluma kabul edilmesinde çok büyük bir görev üstlenmektedir (Gökçe;1996:155).

Aile ve aile yapısı ile ilgili yapılan araştırmalar olmakla birlikte, yapılan çalışmalar sadece yörenin genel özellikleri, gelenek, görenek ve ananeleri ile sınırlı kalmıştır. Ailedeki bireylerin gözüyle ailenin değerlendirilmesi ile ilgili bir çalışmaya rastlanmadığı için bu yönüyle çalışma önem taşımaktadır. Araştırma, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin kendi ailelerini değerlendirmeleri ile ilgili olup, aile içerisinde iletişim, birlik, yönetim, yetkinlik ve duygusal bağlam boyutları bakımından bireysel farklılıklara göre anlamlılık oluşturup oluşturmadığı tespiti için gereklidir. Bu araştırma sonucunda elde edilecek veriler ilerde bu konu üzerinde yapılacak araştırmalarda kullanılabilmesi açısından da önemlidir.

1.5. Varsayımlar

Bu araştırmada kullanılan ölçme aracı (AYDA) öğrencilerin aile yapılarını değerlendirmede amaca hizmet edecek niteliktedir.

1.6.Sınırlılıklar

Araştırma sadece Kars İli Digor İlçesi'nde Merkez Atatürk Yatılı ilköğretim Bölge Okulu'nda öğrenim gören öğrencilerin verdiği bilgiler ile sınırlıdır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde ailenin tanımı, yapısı, özellikler ve görevleri ve aile tipleri hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca bölüm sonunda konuyla ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

1. Aile İle İlgili Genel Bilgiler

Aile, insanın doğumundan ölümüne kadar olan süreçte birbirleriyle biyolojik bağı ile başlayan ve duygusal bağlar ile kuvvetlenen insanların oluşturduğu toplumsal bir kurumdur. Toplumun temelini oluşturması yönüyle toplumbilimcilerin önemli çalışmalarına temel oluşturmuştur.

Aile hakkında yapılmış birçok tanım bulunmaktadır. Ancak aile çok geniş bir kavram olması neticesinde örnek olarak verilecek tanımlardan her biri aileyi sosyal hayatın ana şekillerinden biri olarak kabul etmekle beraber, aileyi; aile üyeleri arasındaki ilişkiler ve etkileşim bakımından sosyal bir grup, sosyal bir birlik, sosyal bir örgüt, bir topluluk, sosyal bir kurum hatta sosyal bir yapı şekli olarak ayrı kalıplar içerisinde değerlendirmektedir.

Gökçe; sosyal bir grup şeklinde ele alarak aileyi ; “Kuşak ilişkilerine göre ana, baba ve çocuktan meydana gelen bir sosyal grup” olarak tanımlamıştır (1990: 47) .

Çiftçi ve Biçici aileyi; ” İnsanlık tarihi boyunca bütün toplumlar tarafından vazgeçilmez olarak kabul edilen ve ortak değer olarak benimsenen bir kurum” olarak tanımlamışlardır (2005 : 13) .

Şahinkaya ise aileyi; “Evlenme, kan veya evlatlık edinme bağları ile birbirine bağlanmış; aynı evde oturan, aynı geliri paylaşan ve oynadıkları çeşitli roller çerçevesinde (ana-baba-kardeş vs.) birbirlerine etki yaparak belirli bir görgüyü meydana getirip jenerasyondan jenerasyona devam ettiren insan insanlar topluluğu” olarak tanımlamıştır (1990: 170) .

Timur’a göre aile, toplumun içinde ve toplumsal yapıya bağlı olarak ele almaktadır. Aile biçimlerini belirleyen temel etmenin toplumsal yapıdaki farklı sınıflar, farklı aile yapılarının bulunması ile açıklar (1972:13).

Ozankaya ise aileyi; “İçinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde, ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli bir biçimde düzenlendiği, ana-baba ve çocuklar (aile biçimine göre başka yakınlar) arasında belirli bir ölçüde içten sıcak güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre etkinliklerin az ya da çok ölçüde yer aldığı toplumsal bir kurum” olarak ifade etmektedir (1984 : 281) .

Modern Türkiye Cumhuriyeti’nin 1982 anayasasının 41. maddesine göre ise; “Aile Türk Toplumunun temelidir.” (Soysal,1987:427).

Aile kurumu, toplumsal yapının değişmesi nedeniyle, sürekli değişen toplumsal yapıya uyum sağlayacak biçimde değişmektedir. Bu nedenle, ailenin değişik tanımlamaları ve farklı aile biçimi sınıflamaları yapılmaktadır (Bahadır, 1989:9) .

Ailenin tanımı elbette burada verilen tanımlar ile kısıtlanamaz. Değişik toplumlarda hatta aynı toplumun değişik kesimlerinde bile farklılıklar gösterdiği düşünülürse, aile için tek bir tanım oluşturup bunu geçerli kılmak imkânsızdır.

2. Ailenin Genel Özellikleri ve Görevleri

Ailenin özellikleri ve görevleri ile bilgi burada verilmiştir.

2.1 Ailenin Özellikleri

Aile toplumsal yapıdan fazlasıyla etkilenmesi nedeniyle, bünyesinde bir takım değişiklikler meydana gelmekle beraber onun kendine has özelliklerinde bir devamlılık söz konusudur. Maclver ve Page’in “SOCIETY” adlı eserinde bu özellikler sekiz ana grupta toplanmıştır (Maclver ve Page, 1961, akt. Gökçe, 1976:49-51) .

1. Aile evrenseldir.

Aile bütün sosyal şekiller içinde en fazla evrensellik özelliği göstermektedir. Her toplumda ve sosyal gelişimin her devresinde bulunduğu gibi hayvanlar aleminde

de görülmektedir. Her insan bir aileye mensuptur ve o ailenin çeşitli sorumluluklarını taşıyan bir üyesidir.

2. Aile duygusal bir temele dayanır.

Aile kökleri organik bünyemizde olan karmaşık duygularımızla temellendirilmiştir. Bunlar, nesli devam ettirme arzusu, annelik, arkadaşlık, ebeveynlik duygularıdır. Bu duygular; romantik sevgiden ırk gururuna, eşlerin şefkat duygularından ailenin ekonomik güvenliğine, kişisel ihtiraslardan neslin devamlılığı duygusuna kadar yükselen ve toplumsal ilişkiler sonucu beliren birbirine bağlı ikincil duygularla kuvvetlendirilmektedir.

3. Aile şekillendirme özelliğine sahiptir.

Çocuğun kişilik yapısı aile içinde gelişir. Aile üyeleri bireyin hem organik hem de zihni alışkanlıklar kazanmasını sağlar. Bireydeki sosyalleşme olayı aile içinde gerçekleştiğinden ve ailenin çocuk üzerindeki etkileri kişilik gelişmesinin bir parçası olduğundan hayat boyu yetişkine arkadaşlık edecektir.

4. Ailenin kapsamı sınırlıdır.

Aile biyolojik koşullar çerçevesinde sınırlı bir büyüklüğe sahiptir. Şekillenmiş sosyal yapıların en küçüğüdür. Bu durum özellikle modern toplumlardaki akraba gruplarından tamamen uzaklaşmış küçük aileler için geçerlidir.

5. Aile sosyal yapıda çekirdek özelliği taşır.

İlkel toplumlarda olduğu kadar baba otoritesinin hakim olduğu toplumlarda bile bütün sosyal yapı aile ünitelerinden meydana gelmiştir. Karmaşık modern toplumlarda aile bu özelliğini kaybetmekle beraber yer yer sosyal sınıflar içinde aile birliğinin çekirdeklik özelliğini devam ettirme eğilimi de görülmektedir. Topluluk için verilmiş olan tariflerden biri de, “ aileler birliği”dir. Aslında bu tarif bugün de bazı koşullarda özellikle mahalli topluluklar için geçerli olabilmektedir.

6. Aile üyelerinin sorumlulukları vardır.

Aile, üyelerinden diğer birliklerde görülmeyen devamlı ve çok sayıda isteklerde bulunur. Kriz zamanlarında insanlar memleketleri için çalışıp savaşmışlardır. Belirli bir süre sonra kendilerinden beklenen görevi tamamlamışlardır. Ailenin üyelerinden beklediği görev ise yaşam boyu devam etmektedir.

Aile erkeği ve özellikle de kadını, kendilerinden çok başkaları için güç görevler yapmaya ve ağır sorumluluklar yüklemeye zorlar. Ailenin duygusal bir temele dayanmış olması ve çocuklara karşı yerine getirilmesi gereken görevler aileyi gittikçe artan sorumluluklara götürmektedir.

7. Aile sosyal kurallarla çevrilidir.

Aile sosyal tabuların ve kanuni yasaların şekillendirdiği bir sosyal düzendir. Evlilik kurumu kesin kurallarla belirlenmiş bir hukuki anlaşmadır. Eşlerin saptanmış olan bu kuralları değiştirmeye hakları olmayıp, onlara aynen uymak zorundadırlar. Evlilik kontratının şekli toplumlar arasında farklılıklar göstermekle beraber, modern toplumlarda ailelerin hemen hepsinde bulunan bir özellik vardır. Tarafların kendi arzularıyla serbestçe katıldığı fakat karşılıklı anlaşmaya dahi kolayca ayrılamadığı ya da kendi kendilerine feshedemediği ender birliklerden biridir. Evlilik hukuki bir bağla başladığı gibi boşanma gibi hukuki bir işlemle de son bulmak zorundadır.

8. Aile sürekli ve aynı zamanda geçici bir tabiata sahiptir.

Aile kurum olarak devamlılık ve evrensellik özelliği gösterir. İki kişinin kurdukları bir birlik olarak ise, toplumdaki diğer örgütler içinde en geçici ve değişken olanıdır. Aile yaklaşımındaki bu iki görüşün çelişkili bir durum göstermesi ailenin sosyolojik olarak yerinin saptanması konusunda karşılaşılan güçlüğü uygulamaya yansıyan bir örneğidir.

Ailenin yapısı ve görevleri arasında sıkı bir ilişki vardır. Ailenin yapısındaki değişimler, ister istemez görevlerinde de bir takım değişikliklere yol açacaktır (Bahadır, 1989:12).

2.2. Ailenin Görevleri

Ogburn'un geleneksel ailenin görevleri konusunda klasik sayılabilecek sınıflamasına Eliot ve Merill bir görev daha eklemişlerdir. Böylece geleneksel ailenin görevleri sekiz ana grupta toplanmaktadır (Elliot ve Merill, 1961, Akt:Gökçe, 1976:61-62).

1. Biyolojik görev: Bu görevle ailenin varlığı korunmakta, neslin devamı sağlanmaktadır.

2. Ekonomik görev: Üyelerin ihtiyaçları aile içinde karşılanmaya çalışır. Ekonomik iş bölümü vardır. Gelir aile reisinde toplanır ve harcamada yine aynı şekilde aile reisi tarafından yine tek elden yapılır.
3. Koruyuculuk görevi: Eski aile üyelerini korumakla görevlidir. Bu koruyuculuk özellikle dıştan gelebilecek her türlü maddi ve manevi zararlara karşı kişinin korunmasıdır. Kısaca bu görevle aile üyelerinin güvenliği sağlanır.
4. Psikolojik görev: Aile üyelerinin birbirlerine karşı duygusal bir bağ geliştirmelerini sağlar. Gerek eşler, gerek çocuklar ve gerekse ailedeki diğer üyeler arasındaki sevgi bağının kurulması ve güven hissinin oluşumu aynı zamanda ailenin diğer görevlerinin gerçekleşmesinde de temel bir unsur olmaktadır.
5. Eğitim görevi: Eğitim ve öğretim tamamen ailenin sorumluluğundadır. Her türlü eğitim aile içinde verilir. Belirli bir meslek dalı için (çoğunlukla bu aile üyelerinin uğraşı alanıdır.) gerekli hazırlık ve eğitim aile içinde yapılarak çocuk o alanda yetiştirilir.
6. Dini görev: Geleneksel geniş aile üyelerine dini bilgileri vermekle din eğitimi sağlamakla beraber aynı zamanda dini bir kurum görevini yüklenerek üyelerinin ibadet ve dinsel pratiklerini organize eder.
7. Boş zamanı değerlendirme görevi: Üyelerini eğlendirme görevi de büyük ailenin sorumluluğundadır.
8. Prestij sağlama görevi: Üyelerinin toplum içindeki statüleri aileleri tarafından belirlenir. Sosyalleşme sürecinin de prestij sağlama görevi ile bir arada düşünülmesi gerekir.

Bu sekiz maddede yer alan büyük ailenin görevleri zaman içinde toplumsal yapıların değişmesi ve gelişmesi sonucunda değişikliğe uğramıştır.

3. Aile Tipleri

Aile toplumdan topluma hatta aynı toplumun farklı kesimlerinde farklılık gösterdiği düşünüldüğünde elbette aileyi tek bir biçimde tartışamayız. Aile içinde

yaşayan bireylere göre farklılık göstermekte ve buna göre değişik tipler de karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde aile tipleri ile ilgili olarak yapılan sınıflamada en genel ve yaygın olanı; geniş aile ve çekirdek aile ayrımıdır (Kocacık, 1986:12).

Geniş aile, geleneksel toplumların; çekirdek aile ise modern toplumların ideal tipleridir (Kocacık, 1986:12).

Bazı kaynaklarda geniş aileye geleneksel geniş aile, büyük aile, eski aile, köy ailesi gibi isimler verilmekte, çekirdek aileye ise; şehir ailesi, küçük aile, dar aile, modern aile, modern demokratik aile ve çağdaş aile gibi isimler verilmektedir (Gökçe, 1976:60-63).

Bu iki sınıflamanın dışında otorite halkı, miras ölçütüne göre ve otorite ölçütüne göre aile tipleri de bulunmaktadır

3.1 Miras Ölçütüne göre Aile Tipleri

Le Play, 1878’de yayınlanan “Avrupa İşçileri” adlı yapıtında; aile monografilerinden hareketle bir aile sınıflamasında da bulunmuştur (Yalçın, 1992:26).

Bu sınıflamaya göre; aile tipleri üç grupta incelenmektedir. Bunlar :

3.1.1. Ataerkil Aile

3.1.2. Kök Aile

3.1.3. Kararsız Aile

Le Play’ın sınıflamasında kullandığı temel ölçüt, mirasın diğer kuşaklara geçiş biçimidir. Le Play’a göre, ataerkil ailede, aile malı bir kuşaktan ötekine, kök ailede de sadece varis olarak seçilen çocuğa parçalanmadan olduğu gibi geçtiğinden mal dağılmaz, gelenek bozulmaz; böylece aile ve dolayısıyla ailelerden oluşan toplumda toplumsal sükun elde edilmiş olur. Oysa kararsız ailelerde mal çocuklara eşit olarak bölündüğünden parçalanır, gelenek bozulur, ailede sulh ve sükun kalmaz, bu tür ailelerden oluşan toplum da yıkılmaya yüz tutar. İşte bu nedenden dolayı Le Play, yaptığı aile sınıflamasında ataerkil ve kök aileyi benimsediğini, kararsız aileye ise karşı olduğunu ifade etmektedir.

3.2. Otorite Ölçütüne Göre Aile Tipleri

Otorite ailesine göre aile tiplerini Gökçe, ana ailesi ve baba ailesi olarak iki grupta incelemektedir (1976:57-60).

3.2.1. Ana Ailesi

3.2.2. Baba Ailesi

- a) Baba Ailesi
- b) Bölünmez Asaba
- c) Ataerkil Aile

3.2.1. Ana Ailesi: Bu aile tipine özellikle ilkel toplumların ikinci kademesinde rastlanmaktadır. İlkel toplumların birinci kademesinde avcılığa ve toplayıcılığa, ikinci kademesinde ise tarıma dayalı bir ekonomi söz konusudur.

Ana ailesinde, ananın kız ve erkek kardeşleri, çocukları ve ananın diğer akrabaları aynı evde birlikte yaşarlar. Tahta perdelerle bölünen ve uzunlukları 20 ila 70 metre arasında değişen uzun evlerde oturulmaktadır. Böylece çocuk ana evinde oturmakta ve akrabalarla ilişkileri de ana soyundan gelmektedir. Evlilik biçimi “egzogamie”dir. Baba, ana evine zaman zaman misafir olarak gelip gitmektedir. Evin reisi kadının erkek kardeşi yani çocukların dayısıdır.

Baba da anasının evinde kız kardeşlerinin çocuklarına babalık görevi yapmaktadır. Ana ailesinde kadına özgü bir takım ayrıcalıklar vardır. Çocuklar onların çocuğudur. Babayla hukuki ve sosyal ilişkileri yoktur. Dayılarının mirasçısıdırlar. Esasen bu miras sadece isim ve statü yönündendir. Ev, toprak ve her türlü eşya ortaktır. Kadın ve erkek aynı haklara sahip olmakla birlikte bazı ilkelerde kadının kardeşine göre toplum içindeki statüsü daha yüksektir.

Sonuçta ana ailesinde ana akrabalığının hakim olduğu, fakat otoritenin anadan ziyade ananın erkek kardeşinde toplandığı görülmektedir.

3.2.2 Baba Ailesi: Burada üç değişik aile tipi söz konusudur.

a) Baba Ailesi: Bu aile tipinde ana-baba beraber oturur. Kadının belli bir statüsü vardır. Çocuklar üzerinde ana ve babanın eşit hakları vardır. Akrabalık böylece hem ana hem de baba tarafından gelmektedir. Ana ailesinde miras sadece ana tarafından olduğu halde baba ailesinde her iki taraftan da miras hak olmaktadır.

b) Bölünmez Asaba: Toprağa yerleşmiş topluluklarda rastlanan bir aile şeklidir. Afrika, Asya ve özellikle Güney Balkanlarda görülmektedir. Baba tarafı akraba olarak tanınır. Totem bağı yerini kan bağına bırakmıştır. Böylece bölünmez asabada erkek tarafının akrabaları ile dışarıdan alınan gelinler bulunur. Ailedeki bütün fertler eşittir. Baba ve anaların kendi çocukları üzerinde özel hakları ve görevleri yoktur. Çocuk doğumundan itibaren “asaba”nın malıdır. Asaba’da özel mal ve mülkiyet fikri yoktur, miras bölünmez. Ailenin reisi en yaşlı babadır. Kadın reis de en yaşlı annedir. Aile sorumluluğu erkek ve kadın reislere aittir. Reislik, işlerin rahat yürütülmesi için gereklidir. Diğer konularda özellikle mal-mülk yönünden reislerle grubun diğer üyeleri arasında bir ayrım yoktur.

Bu aile tipinde baba tarafından akrabalarla evlenme yasağı vardır. Mal ve kan bağı nedeniyle kan davası önem kazanmıştır.

c. Ataerkil Aile: Bu aile tipi ilk önce Eski Roma’da ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan Türkçe’de ve yabancı dilde “Roma Ailesi” de denmektedir. Bu ailede sonsuz ve mutlak baba otoritesi hâkimdir. Aile, ocak denilen bir evde oturur. Baba ve aile üyeleri babanın atasının dinine bağlıdır. Baba, otoritesini dinden almaktadır ve atalarının kurmuş olduğu bu ocağı ve dini gelenekleri devam ettirmekle görevlidir. Babasından gördüğü dini törenleri düzenler. İnanışlara göre her evde yakılmış olan ateşin devamı sağlanır. Ataerkil ailenin birinci görevi, bu ateşi sürdürecektir bir erkek çocuğuna sahip olmaktır. Çocuk erkek olursa, bu durum dini bir olgu sayıldığından tören yapılır. Kız çocuklara hiç önem verilmez. Kadın ve erkekten beklenen işlerin farklılaşması ataerkil ailede erkeğe üstünlük vermiş, kadının ise hem aile hem de toplum içindeki yerini sarsmıştır.

Baba, ailenin bütün mallarına sahiptir. Mülk bölünmez ve onları dilediği gibi kullanır. Aynı durum karısı ve çocukları için de geçerlidir. İsterse satar, dilendirir, öldürür vb. gibi. Aile içinde adaleti uygulamak da babanın görevlerindendir. Baba dini ve ekonomik görevleri yerine getirirken gerektiğinde fazla kadınla da evlenebilir. Burada esas amaç erkek evlat sahibi olmak ya da üretime katkıda bulunacak çok sayıda çocuğa sahip olmaktır.

Devlet otoritesinin yok denecek kadar az ya da zayıf olduğu zamanlarda erkek otoritesi bu kadar kuvvetle kendisini hissettirmiştir.

İkinci olarak yapılan sınıflamada “Hane halkı” ölçüt alınarak yapılan sınıflama yer almaktadır.

3.3. Hane Halkı Ölçütüne Göre Aile Tipleri

Hane halkı ölçütüne göre aile tipleri ise büyük aile ve küçük aile şeklinde incelenmektedir (Gökçe, 1976:60-63).

3.3.1. Büyük Aile

a) Kök Aile

b) Birleşik Aile

3.3.2. Küçük Aile

3.3.1. Büyük Aile: Çok sayıda kandaş küçük ya da çekirdek ailenin aynı çatı altında oturmasıyla büyük aile oluşur. Akrabalık bağları kuvvetli olup gelenek ve görenekle yakından ilgilidir.

Aile içindeki en yaşlı üye aile reisidir ve aileyi idare etme sorumluluğu taşır. Aile kuvvetli zümre karakteri gösterir. Birinci derecede önemli olan ailedir. Kişiler ikinci planda kalmaktadır. Kişinin hareketleri grubun kontrolü altındadır. Büyük aile değişik kültürlerde iki değişik şekilde kendisini gösterir.

a) Kök Aile: Ana- baba, çocukları ve evli tek oğul ile eşi ve çocuklarından meydana gelir. Üyeleri birleşik ailede olduğu gibi bir arada otururlar. Baba ailenin reisidir. Aile üyelerinin her türlü sorumluluğu babaya aittir. Baba öldükten sonra aile reisliği büyük oğla geçer. Çoğunlukla bu sistemde büyük oğul aile mülküne de sahip olur. Erkek kardeşleri büyüünceye kadar ve kız kardeşleri evleninceye kadar onlara bakmakla yükümlüdür. Böylece aile mülkü, ismi ve sorumluluğu bir elde toplanır. Kök ailenin sürekliliği bölünmeyen toprak mülküyle sağlanmaktadır.

b) Birleşik Aile: Ana, baba, bütün erkek çocuklarla evlenmemiş kızlar ve evlenen oğulların eşleriyle çocuklarından meydana gelir. Bu aile tipi erkek evlat yönünde genişler. Erkek torunlar da evlendikten sonra bu aile içinde otururlar. Böylece iki ya da daha çok kuşak bir arada aynı evde veya bir bahçe içinde ayrı bölümde yaşarlar. Ayrı bölümlerde oturanlar da birleşik aile kurallarına uygun hareket ederler. Ailede otorite en yaşlı erkektir. Mülkiyet ortaktır.

Ailenin zaman içindeki değişimine bakıldığında küçük aileye doğru bir değişme görülmektedir. Esasen birleşik aile ve özellikle kök ailede, aile üyelerinin sayısı azalmakta ve belirli yönlerde sınırlandırılmaktadır.

3.3.2. Küçük Aile: Karı, koca ve evli olmayan çocuklardan meydana gelir. Bazı kültürlerde evli olmasalar dahi belli bir mesleğe sahip olmuş ekonomik güvenliğini kazanmış olan gençler de yuvadan ayrılmaktadır. Bu durumda üyelerin sayısı bakımından sınırlı ve büyük aile nüfusuna kıyasla çok küçük bir sosyal yapıyla karşılaşmaktadır.

Küçük ailenin sadece iki kuşaktan oluşması bu aile tipinin belli bir gelişim eğilimine sahip olduğunu göstermektedir. Başlangıçta sadece evli çiftlerden oluşan sonra çocuk sayısı arttıkça gelişen ve çocukların yetişip iş gücü sahibi olarak evden ayrılmalarıyla başlangıç noktasına dönen küçük ailenin gelişimi sınırlı olmaktadır. Çocukların büyüyip evlenmeleri ile aile küçülür, karı-kocanın ölümüyle de aile dağılır.

Tarihsel süreçte ailenin genel anlamda geniş aileden çekirdek aileye doğru değiştiği düşüncesi kabul görürken; bu değişimin kaynağı konusunda değişik düşünceler ortaya atılmaktadır.

Örneğin “Yapısal Fonksiyonel” görüş, endüstrileşme ve kentleşme ile geniş aileden çekirdek aileye geçiş arasında evrensel bir evrim çizgisi olduğu varsaymaktadır. Oysa bir grup sosyolog, endüstriyel toplumların sözde “yalıtılmış” çekirdek ailelerinin gerçeği yansıtmayan bir ideal tipten başka bir şey olmadığına, akrabalık ilişkilerinin bir çok işlevlerini sürdürdüğüne dikkat çekmektedir (Kandiyoti, 1984:16).

Modernleşme kuramının temel varsayımı ise, modernleşme süreci içerisinde geniş aile yapısının, batı tipi çekirdek aileye dönüşeceği'dir. Bu yeni oluşan aile yapısında, bireyler birbirlerinden ayrı ve bağımsızdırlar. Hatta bu bireysel bağımsızlık, sağlıklı aile içi ilişkiler için ön koşul olarak görülmektedir. Çekirdek ailenin kendisi de yakın akrabalarından ve aile büyüklerinden ayrıdır. Ancak, Türkiye gibi geleneksel toplumlarda, modernleşme sürecinde aile içi maddi bağımlılıklarda azalma görülürken, duygusal bağımlılıklarda bu azalma fazla görülmemektedir (Kağıtçıbaşı, 1990:57-58).

4. Aile Üyeleri Arasındaki İlişkiler

Çalışmamız özellikle kırsal bölgedeki aileleri kapsadığından bu bölümde kırsal aile yapısında aile içi ilişkilere değinilecektir.

4.1. Ailede Ebeveynler Arasındaki ilişkiler

Çocuğun ilk kişisel olarak şekillendiği yerin aile kurumu olduğu düşünüldüğünde çocuğu yetiştiren ana-babanın kişilik yapıları ve birbirleriyle olan ilişkileri önemlidir. Bu durumda birbirleriyle sağlıklı iletişimi olan ailelerde yetişen çocukların da sağlıklı kişiliklere sahip bireyler olarak yetişmesi beklenmektedir.

Ailenin yapısı, tipi, sosyo-ekonomik-kültürel düzeyi, dış çevresi gibi etkenler çocuğun gelişimi açısından önem arz etmektedir.

Kırsal bölgelerde bireyin tüm kişiliğini kapsayan ve aile üyesinin bütün sosyal ilişkilerini biçimlendiren tek küçük sosyal grup ailedir. Bundan dolayı ailede çeşitli rol ve statülerdeki ilişkiler cinsiyete, yaşa, ekonomik duruma göre değişiklik göstermektedir. Hatta aynı toplumda aile içindeki ilişkilerde değişimler farklı hız ve yönde gelişmektedir (Şendil, 2003: 57).

Genellikle geleneksel ailelerde erkek tam yetki ile evin reisi, kadın erkeğin işlerine karışmayan ve kocasının dediğini yapmakla yükümlü olan aile bireyidir (Şendil, 2003: 57).

Özellikle kırsal ailelerde kadın statüsünün iyileşmesinde çocuk sahibi olması ve özellikle erkek çocuğu olması bir taraftan evliliğini pekiştirirken, aile içi ilişkilerde de olumlu rol oynadığı görülmektedir (Şendil, 2003:57).

4.2. Ailede Ebeveyn – Çocuklar Arasındaki İlişkiler

Kırsal kesimde yaşayan ailelerde genellikle erkek çocuğu kız çocuğuna oranla daha iyi statüde olduğu ve erkek çocuğuna daha fazla değer verildiği bilinmektedir (Şendil, 2003: 59).

Erkek çocuğunun aile içinde var olması hem anne hem baba hem de köy toplumu açısından önem taşımaktadır. Çünkü köy ailesine göre erkek çocuğunun ailedeki varlığı hem neslin devamı açısından hem de çocuğun aile içi işlerde

(hayvancılık, tarım vb.) çalışması açısından önem arz ettiği düşünülmektedir. Ayrıca anne-babanın yaşlanması ve yaşlılığın getirdiği hastalık veya yaşam gücünden düşmesi durumunda herhangi bir oğlunun yanında kalma beklentisi bulunmaktadır. Ailede erkek çocuğun fazla olması köy hayatında çıkabilecek tartışmalarda da güç olarak görülmektedir (Doğan, 2005 : 76).

Türk ailesinde anne-babanın çocuklardan beklentisi yüksektir. Bu beklenti kırsal alanlarda ekonomik, sosyal ve duygusal boyutuyla görülür. Özellikle kırsal kesimdeki ailelerde eşlerin birbirleriyle ilişkileri ve ebeveynlerin cinsiyetlerine göre çocuklarına karşı tutumları farklılık göstermektedir(Küçükkurtaran, 2005:238-250).

Erkek çocuğunun statü ve değerinde de çeşitli değişimler görülür. Şehirleşme, baba-oğul arasındaki ilişkilerin çözülmesi, aile reisinin mesleği, ailenin ekonomik durumu, gibi nedenler erkek çocuğunun statüsünde zayıflamaya yol açar (Şendil, 2003: 59).

Kız çocuğu ile olan ilişkilerde ise daha disiplinli ve şefkatli bakılır. Kız çocuğu erkek çocuğundan sonra gelir.Bu konu en belirgin eğitim alanında dikkati çeker.eğer aile belirli sayıda çocuğunu okula yollayacaksa, okula yollamada erkek çocuğunu tercih etmektedir.Kızlar için eğitim düzeyinin ilköğretim olması yeterli görülmektedir (Şendil, 2003: 59).

4.3. Ailede Çocuk Yetiştirme Tutumları

Toplumun temelini oluşturan ailenin temelini de çocuk oluşturur. Çocuk ailede içinde yetişir, bilinçlenir ve topluma hazırlanır. Çocuk aile içinde anne-babanın ona sunduğu kişilik ve cinsiyet modelleri ile sosyal kuralları ve ahlaki değerleri öğrenerek topluma hazır hale gelir.

Ailenin önemli işlevlerinde biri çocukların bakımının ve eğitiminin sağlanmasıdır. Çocuğun ruhsal ve bedensel açıdan olumlu gelişmeler sağlamasında önemli rol oynar.

Çocukların kendileriyle ve başkalarıyla ilgili düşüncelerinde; düşünme, karar verme, sorumluluk alma ve yaşamlarını denetleme gibi yeteneklerini algılayışlarında anne-baba tutumunun etkisi büyüktür (Alisinanoğlu, 2002:62-63).

Aile içindeki tutumlar özellikle de anne-baba tutumları aile üyelerinin benlik kavramının oluşumunda ve sürdürülmesinde anahtar rol oynar. Çocuk yetiştirme

tutumları toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılıklar göstermektedir. Bir toplumda her sosyo-ekonomik grubun kendi kültürüne, hayat felsefesine ve kendi değer sistemine sahip olduğu, farklı çocuk yetiştirme tutumu, farklı ödül–ceza anlayışı ile çocuklarını yetiştirdikleri söylenmektedir (Candemir, 2000:23-27).

Çocuklar anne-babalarının davranışlarını farklı şekilde algılamaktadırlar. Anne-baba tutumları ve çocukların bunları algılayışları, genellikle kültürel özelliklerden etkilenmektedir.

Anne-babanın çocuklarına yönelttikleri tutumların sağlıklı olması, büyük ölçüde onların kendi içlerinde barışık, dengeli, huzurlu olmalarına, birbirlerine karşı saygı duymalarına bağlıdır. Bu ortamı olumsuz açıdan etkileyen faktörler arasında ise; ana-babaların kendi çocukluk yıllarında baskılı veya aşırı gevşek bir eğitim içinde büyümeleri, bugünkü yaşamlarında eşleriyle iletişim kuran mutlu bir yaşantıya sahip olmaları, geç yaşta çocuk sahibi olmaları ve ailenin sosyo-ekonomik koşullarının iyi olmaması sayılabilir(Candemir, 2000:23-27).

Yapılan araştırmalarda, alt sosyo-ekonomik seviyelerdeki ailelerin anne-babanın çocukları ile ilişkisinin katı ve otoriteye dayalı olduğu bulunmuştur. Alt sosyo-ekonomik seviyedeki ailelerde çocuk, ebeveyn otoritesinden ve kırgınlığından korkmaktadır (Candemir, 2000:23-27).

Özellikle kırsal bölgelerde bu durum daha yaygındır. Anne-babanın bu otoriter tutumu çocukta benlik kavramının gelişmesinde olumsuz yansımalar yaratmaktadır. Ayrıca çocuğun gelecek beklentisinde de kaygı olduğu gözlenebilir. Otoritenin anne-baba olarak görülmesi çocuğun davranışlarına baskı olarak yansımaktadır (Candemir, 2000:23-27).Böyle bir aile tutumunda; anne-babaların çocuklarından beklentileri yüksektir. Ailede anne-babalar çocuklarına ne yapmaları gerektiği ile ilgili olarak sürekli emir verirler. İtaat etmeye ve kontrollü davranmaya önem verirler. Sıcak değildirler, çocukları ile aralarında mesafe vardır. Beklentilerini söylerler ve çocuklar da bu beklentileri yapmakla yükümlüdür. (Küçükkurtaran, 2005:238-250).

Buradan yola çıkarak sağlıklı bir ailenin çocukta olumlu benlik kavramı geliştirirken, sağlıklı bir ailede yetişen çocukta olumsuz benlik kavramı geliştiği söylenebilir (Candemir, 2000:23-27).

5. İlgili Araştırmalar

Kişinin çevresiyle ilk teması doğum ile katılmış olduğu aile gurubu içinde başlar. Aile, evlilik ve kan bağına dayanan karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük sosyal birim olarak tanımlanabilir. Aileler birleşerek toplumları, toplumlar da birleşerek milletleri ve akabinde ülkeleri oluştururlar.

Bu yönüyle düşünüldüğünde aile üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Ancak aile yapısına yönelik araştırmalar çok fazla olmamakla birlikte genellikle araştırılan bölgenin gelenek, görenek, anane gibi var olan durumları ile sınırlı kalmış aile içi ilişkilere çok fazla yer verilmemiştir. Bu nedenle aile yapısı ile ilgili destekleyici araştırmalardan ziyade aile ve aile yapısını içeren ve araştırmamızı doğrudan ya da dolaylı olarak ilgisi olan araştırmalar incelenmiştir. Ulaşılabilen araştırmalar burada özetlenmiştir.

Gülmez (1988), ailenin toplumsal konumunun çocuğun eğitimi üzerindeki etkileri üzerine yaptığı çalışmada, ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe, çocuğun eğitimdeki başarısı ve sınıfını doğrudan geçme oranının yükseldiği, ebeveynlerin eğitim düzeyi düştükçe çocuğun eğitim kurumlarındaki başarısının da azaldığını ortaya koymuştur.

İdiğ (1990), 16 yaşındaki 105 genç ve ana-babası ile yaptığı çalışmada toplam AYDA puanları ile Beck Depresyon Envanteri puanları arasında negatif ve Piers-Harris Kendim Hakkımda Düşüncelerim Anketi puanları arasında pozitif ilişki rapor etmiştir. Aynı araştırmada ana-babaların AYDA toplam puanlarının Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği evlilikte çatışma alt ölçeği puanları ile anlamlı negatif ilişki gösterilmiştir.

Aydın (1991), aile yapısı ve aile ortamının çocukların kendini kabul tutumuna etkisi üzerine yaptığı çalışmada, aile içi ilişkilerde birlik ve beraberlik anlayışının çocuğun kendini kabul tutumunu etkileyen en önemli etken olduğunu bulmuştur. Denetim fazla ve eşler arasındaki geçimsizliklerin olduğu ailelerde çocuğun kendini kabul etme düzeyinin düşmekte olduğu vurgulanmıştır.

Şahin (1995), üstün yetenekli çocuklarla yaptığı tez çalışmasında zeka veya üstün yeteneğin değil ama ailenin psikolojik işleyişinin (AYDA) öz-kavramları ile ilişkili olduklarını göstermiştir. Üstün yetenekliler ve olmayanların AYDA puanları ile öz-kavram puanları olumlu ve anlamlı bir artış vermiştir.

Köknel (1996), yaptığı araştırmada eğitim düzeyi düşük annelerin gelenek ve göreneklere çok fazla bağlı kalarak, geleneksel çocuk yetiştirme yöntemlerini kullandıklarını belirtmiş ve otoriter tutum ile yetiştirilen çocuklarda daha fazla saldırgan davranışlar görülebileceği ortaya konmuştur.

Erkan (2002), sosyal kaygı düzeyi yüksek ve düşük 12 öğrenci ile ana-baba tutumlarını belirlemeye yönelik bir araştırma yapmıştır. Araştırmada sosyal kaygı düzeyi yüksek ve düşük olan ergenlerin nasıl bir ana-baba tutumuna sahip olduğunu incelemek için nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme yöntemini kullanmıştır ve sosyal kaygı düzeyi yüksek olanların düşük olanlara oranla ailelerinde daha fazla baskı, otoriter tavırla karşılaştıkları belirtilmiştir.

Alisinanoğlu (2003), farklı sosyo- ekonomik düzeyde bulunan ilköğretim okullarındaki 10 yaş çocuklarının denetim odakları puanları ile cinsiyetleri arasında ilişkiyi incelemek için bir çalışma yapmıştır. Araştırma sonucunda çocukların denetim puanları ortalamalarında, cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi ve koruyucu anne tutumunun önemli bir farklılığa neden olduğu bulunmuştur.

Terzi (2003), ilköğretim 6. Sınıf öğrencilerinin sosyo-ekonomik düzey, ana-baba tutumu, cinsiyet ve kardeş sayılarına göre kişilerarası problem çözme beceri algılarını incelemiştir. Aslında çalışmadan Geleneksel Türk aile yapısında erkek çocuklarına daha fazla bağımsız davranma fırsatı verilirken kız çocuklarının ana-babalar tarafından daha fazla korunduğu ve daha fazla baskı altında yetiştiği düşünüldüğünde kız-erkek öğrencilerin kişilerarası problem çözme beceri algılamaları arasında fark bulunması beklenmekteyken araştırma sonucunda öğrencilerin kişilerarası problem çözme beceri algılarının ana-baba tutumlarına ve sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık göstermediğini bulmuştur. Yine benzer çalışma Crombie ve Gold (1989) tarafından yapılmış ancak problem çözme becerisi ve cinsiyet arasında anlamlı farklılık bulmuşlardır.

Öngen (2004), özerklik kazanma sürecinde ergen-anne ile ergen-baba ilişkileri arasındaki farklılıkları belirlemeye çalışmıştır. Bu çalışmada kız ve erkek ergenler

arasında çıkan farklılıkların nedeni olarak kadına özgü geleneksel kalıpların halen devam ettiği, kız çocuklarının erkeklere oranla aileye daha bağımlı ve boyun eğici olduğu vurgulanmıştır. Çalışmada ergen ile anne-baba ilişkilerinin, ergenin cinsiyetine bağlı olarak farklılaştığı da vurgulanmıştır.

Aral ve ark. (2004), ilköğretim okullarında 8. Sınıfa devam eden çocukların saldırganlık eğilimlerini incelemek üzere yaptığı çalışmada cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, ana-baba öğrenim düzeyinin etkili olduğunu bulmuştur. Özellikle alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocuklarda birçok olanaktan mahrum bırakıldıkları ve aile içi şiddete maruz kaldıkları için bu saldırganlık oranının yüksek çıktığı düşünülmüştür.

Saydam ve Gençöz (2005), devlet okullarında okuyan ergenler üzerinde, ergenlerin ebeveynlerinin birbirleriyle olan ilişkilerinde uyumlu karakterde ve kendine güvenen yapıya sahip olmalarının ergenlerin gelecekte de böyle bireyler olarak yetişmesinde etken rol oynadığını, aksi yapıya sahip ailelerde yetişen ergenlerin duygusal problemler, davranış bozuklukları ve kendine güven sorunu yaşadıkları vurgulanmıştır.

Musaoğlu ve Güren (2005), anne-baba tutumunun ergen davranışı üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmada erken ve orta ergenlik dönemimdeki kız çocuklarına erkeklere nazaran aileleri tarafından fazla sorumluluk yüklendiği ve ailenin otoriter tutumunun fazla olduğu vurgulanmıştır. Ailelerin izin verici-anlayışlı ya da otoriter tutumları karşılaştırılmış ve ailelerini otoriter olarak tanımlayanlar ile izin verici-anlayışlı olarak tanımlayan ergenler karşılaştırıldığında izin verici-anlayışlı ailelerin çocuklarının hedeflerine ulaştıkları diğerlerinin ise kendine güvenmeyen ve hedefine ulaşamadığı vurgulanmıştır.

Küçükkurtaran (2005), anne-baba tutum ölçeği makalesinde 9-17 yaş arasındaki bireylere kendi ifadelerinden elde edilen 88 maddelik ölçek uygulamış, araştırmada bireylerin anne-babalarının davranışlarını farklı şekilde algıladıkları ve bu farklılığın genel kültür özelliklerinden kaynaklandığı belirtilmiştir.

Ulusoy, Demir ve Baran (2005), ebeveyn çocuk yetiştirme biçimi ile gencin ergenlik döneminde yaşadığı problemler arasındaki ilişkiyi açıklamak için bir araştırma yapmışlardır. Ankara'da 726 lise son sınıf öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada ebeveynin çocuk yetiştirme biçimi ile gencin ailesinin sosyo-ekonomik durumu, aile içi ilişkiler ve aile içi şiddet gencin etkilenmesine, gencin ve ailesinin

madde bağımlılığı, gencin hayatı yaşamaya değer bulmaması, okula devamsızlığı, vücuduna zarar verme davranışı, evden kaçma davranışı ve arkadaşlarıyla ilişki kuramaması arasında güçlü ve anlamlı ilişkiler bulmuşlardır.

Erdoğan (2006), ana- baba tutumları, öğretmen davranışları ve öğrencilerin öğrenilmiş çaresizlik düzeyini tespit etmek amacıyla Diyarbakır'da ilköğretim öğrencileri üzerinde bir araştırma yapmıştır. Araştırmada öğrenilmiş çaresizliğin erkek çocuklarında kız çocuklarına oranla daha yüksek olduğu vurgulanmış, bunun nedeni olarak da erkek çocuklarına aile içinde daha fazla sorumluluk verilmesi, ailesinin erkek çocuklarından yaşından daha önce bazı sorumlulukları kazanmasını beklemeleri olduğu belirtilmiştir. Ayrıca başka bir etken olarak da ailede çocuk sayısının fazla olmasından dolayı anne-babanın her çocuğuna eşit şekilde sevgi verememesi de gösterilmiştir.

Gürsoy ve Coşkun (2006), büyük ebeveynlerle yaşayan 12-13 yaş gurubu çocukların aile ortamını değerlendirmelerini belirlemek, etkili olabilecek etmenleri ortaya koymak, ailelerini değerlendirmelerinin bazı değişkenlere göre farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemek ve aileyi değerlendirme ile aile tipi arasında ilişki olup olmadığını saptamak amacıyla yaptıkları çalışmada büyük ebeveynlerle yaşayan çocukların ailelerini, yaşamayanlara oranla daha olumsuz algıladıklarını bulmuşlardır.

Tomul (2008), cinsiyet ve yerleşim yerine (kır-kent) göre 15-18 yaş arası nüfusun öğrenci olmasında rol oynayan ailesel değişkenleri (anne-baba, eğitim durumu, gelir düzeyi, hane halkı büyüklüğü) görelî etkisini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada gelir ve anne-babanın eğitim düzeyindeki artış çocuğun öğrenci olmasını olumlu, hanedeki fert sayısının artması ise olumsuz etkilediğini bulmuştur. Araştırmada gelir düzeyinin düşük olması babanın eğitim düzeyinin düşük olmasından daha az etkiye sahipken, ailesel değişkenlerin etki durumunun cinsiyet ve yerleşim yerine göre farklılık gösterdiği ve kızların öğrenci olma durumunu etkilediği vurgulanmıştır.

Serin ve Derin (2008), ilköğretim öğrencilerinin kişiler arası problem çözme becerisi algılarını ve denetim odağı düzeyleri ile cinsiyeti, anne ve babanın eğitim durumu, algılanan anne ve babanın tutumları ve akademik başarı değişkenleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. 434 öğrenci üzerinde Problem Çözme Envanteri ve Nowicki-Strickland Denetim Odağı Ölçeği ve araştırmacılar tarafından hazırlanan

Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, araştırma kapsamına giren öğrencilerin kişiler arası problem çözme becerisi algıları ile cinsiyetleri, algılanan anne-baba tutumları, algılanan akademik başarıları arasında; öğrencilerin Denetim Odağı düzeyi ile babanın eğitim durumu, algılanan anne tutumları ve algıladıkları akademik başarıları arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır.

Cavanagh (2008), Amerika’da ergen sağlığı ile ilgili yaptığı araştırmada, ergen çocuklara sahip ailelerin geçmişteki başarı-başarısızlıkları ve geçmişte yaşadığı problemler araştırılarak, ailelerin ergen çocuklarına tutumunda geçmiş yaşantılarının etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma 7. sınıf ile 12. sınıf arasında farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip, okula devam eden öğrenciler üzerinde yapılmış ve aileleri geçmişte problem yaşayanların problem yaşamayanlara oranla ergenlik dönemini daha sorunsuz atlattığı bulunmuştur.

Roy (2008), Güney Afrika ve Amerika’da farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip babaların aile yaşantıları araştırılmış ve farklı yaşam standardına sahip babaların çocuklarına davranışlarında değişik ama birbirleriyle bağlantılı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Araştırmada sosyo-ekonomik düzeyi yüksek babaların çocuklarıyla daha sağlıklı ilişkiler içerisinde olduğu, sosyo-ekonomik düzeyi düşük babaların evliliklerinde başarısız olduğu ve çocuklarıyla iletişiminin kötü olduğu vurgulanmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, modeli, evren ve örnekleme, veri toplama teknikleri ve veri çözümlemesi hakkında bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma Kars'ta aile yapısını bazı değişkenlere göre belirlemek için, mevcut durumu anlamaya yönelik yapılan betimsel bir araştırmadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2008-2009 yılında Kars İli Digor İlçesi'nde yaşamakta olan ailelerin çocukları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, Digor Merkez Atatürk Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'nda okumakta olan ve okula devam eden 188 öğrenci oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Teknikleri

Bu araştırmada kullanılan veri toplama aracı olarak, daha önce yapılmış bazı araştırmalardan yararlanılarak hazırlanmış, geçerliliği ve güvenilirliği kanıtlanmış, Ek-I'de verilen Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA) kullanılmıştır. AYDA aile yapısını değerlendirme amacıyla 36 soruluk soru formu ve 10'lu derecelendirme ölçeği olarak hazırlanan cevap formu olarak iki bölümden oluşmaktadır. Gülerce (1990) tarafından geliştirilen AYDA, Dönüşümsel Aile Kuramı'na dayandırılarak Türkiye'de ailelerin psikolojik yapı/sistemik işleyişlerinin genel bir değerlendirmesini yapmaktadır.

Soru kağıdının sosyo-demografik değişkenleri kapsayan birinci bölümünde öğrenciler ile ilgili yaş, cinsiyet ve hali hazırda okudukları sınıf yer almaktadır. Bu bölümdeki sorular açık uçlu olarak sorulmuştur.

İkinci bölümde ailenin genel yapısıyla ilgili bilgileri belirlemeye yönelik yaş, meslek, gelir, babanın çok eşli olup olmama durumu, kardeş sayısı ve aile tipini belirleyen açık uçlu sorular yer almıştır.

Üçüncü bölümde yaşadıkları konut ile ilgili bilgileri belirlemek amacı ile evdeki oda sayısı ve odaların genel durumu, kimlere ait olduğu ve ne amaçla kullanıldığı, evdeki oda sayısı, su tesisatının olup olmadığı, evde ısınmak için hangi aracın kullanıldığı ve yakıt olarak ne kullanıldığı soruları yine açık uçlu olarak yer almıştır.

Dördüncü bölümde ise, öğrencilerin kendileri ve ailelerini değerlendirmeleri için Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA) kullanılmıştır. Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA)'nın temeli üç grup değişkenli bir model olan Dönüşümsel Aile Modeli (DAM)'a dayanır.

Bu bölümde Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA) ile ilgili genel bilgilere yer verilecektir.

Dönüşümsel Aile Modeli (DAM)

Aile kuramları, ailenin toplumdan görelî kopukluğu ve özerkliği, aile yapılarındaki duygusal ilişkileri açıklayabilecek psikolojik kuram kullanmadıkları yönüyle eleştiren Poster, ailenin işlevselleştirilmesi, sürekli etkileşim ve dönüşüm halinde olan üç grup değişkenli bir model olan Dönüşümsel Aile Modeli (DAM) ı oluşturmuştur. Dönüşümsel Aile Modeli (DAM), üç değişkenle ifade edilir (Gülerce, 1996:35):

- Bağlam Değişkenler,
- Dönüşüm Değişkenleri
- Ailenin Yapısal/Sistemik Değişkenler

Bağlam değişkenleri; hem bireyin aile bağlamına, hem de ailenin sürekli etkileştiği daha geniş bağlamlara yerleştirilmesinde yardımcı olurlar. Örneğin, iç-bağlam değişkenleri aile üyelerinin yaşı, cinsiyeti, işi, eğitimi, sağlık durumu, aile içindeki yeri ve değeri, inançları, duyguları, düşünceleri ve düşleri ve benzeri gibi değişkenlerden oluşur. Dış-bağlam değişkenlerine örnek olarak ise sosyo-kültürel normlar, toplumsal değerler, ekonomik ve politik koşullar, aile bağları gibi örnekler düşünülebilir. İç ve dış bağlam arasında salt kuramsal tartışma amacıyla bir ayırım yapılır. Yoksa ikisi birlikte var olan veya ayrılmayan tek bir bağlam olarak ele alınmalıdır.

Dönüşüm değişkenleri; ailenin kendi yaşam döngüsünün getirdiği değişim talepleri, ailenin iç-bağlamında yaşadığı veya dış-bağlamından gelen her türlü kriz ve baskılar, ailenin kendisi için koyduğu hedef ve gelecek beklentileri ile belirlenen yani arzulanan dönüşüm yönünden oluşur. Ailenin yaşına ve yaşam döngüsüne ilişkin bazı gelişimsel olaylar aile sistemini doğal olarak belli bir yöne çeker. Bir başka yaygın gözlem ise, ailelerin baskı ve aile krizi zamanlarında, kendilerine özgü çözümlemeleriyle yeni yapılanmalara doğru hareket ettikleridir. Dönüşüm yönü ise, değişimin hangi doğrultuda olacağını belirler.

Aile sisteminin herhangi bir zamanda, ailenin kendi genel uyum halinden uzaklığı ve aile çatışmasının miktarı dönüşüm göstergesi ile ifade edilir ki modelin yapısal/sistemik diğer beş eksenle birlikte varolur. Dönüşümsel Aile Modelinde uyumun herhangi bir kurama veya ölçüte değil, aile tarafından belirlenmesi önemlidir.

Ailenin yapısal/sistemik değişkenleri, üçü doğrusal (linear), ikisi dögüsel (circular) düşünülen beş eksenle oluşur. Doğrusal olanlar iletişim, yetkinlik ve duygusal bağlam; dögüsel olanlar ise yönetim ve birlik eksenleridir. Bu beş eksen açıklayacak olursak;

1. İletişim: Evlilik ve aile sistemi içindeki iletişimin açık seçikliği, bireylerin kendilerini açma ve özgürce ifade edebilme davranışları, anlatılan mesajlarla anlaşılanların tutarlığı ile ilgilidir. Doğrusal olarak, iletişimin işlevselliği arttıkça aile sisteminin genel uyumu da artar.
2. Birlik: Evlilik ve ailede yakınlık, bütünlük, sistemin içindeki kişiler arası ve dış çevre ile olan sınırlar, bağımlılık, bağıllık, beraberlik, kaynaşma ile

ilgilidir. Döngüsel olarak, aile üyelerinin aşırı kaynaşması kadar aşırı kopukluğu da aile sisteminin genel uyumuna olumsuz etkide bulunur.

3. Yönetim: Evlilik ve ailedeki yapısal örgütlenme, karar alma, davranışsal kontrol, disiplin, kurallar, normlar, roller, yapısal işleyişin esnekliği ile ilgilidir. Döngüsel olarak aile yönetimdeki aşırı katılık kadar aşırı esneklik de aile sisteminin genel uyumuna olumsuz katkıda bulunur.
4. Yetkinlik: Evlilik ve ailede problem çözme, sağlık, yeterlik, amaçların gerçekleştirilmesi ile ilgilidir. Doğrusal olarak ailenin yetkinliği arttıkça aile sisteminin genel uyumu da artar.
5. Duygusal Bağlam: Evlilik ve aile ortamındaki duygusal hava ve savunuculukla ilgilidir. Ortamın destekleyici ve yapıcı olmasının, sevgi, huzur ve anlayışa dayanması sistemdeki genel uyumla olumlu ilişkidir.

Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA)

Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA), dönüşümsel modeldeki yapısal/sistemik değişkenleri nicelleştirebilmek amacıyla geliştirilmiştir. AYDA, okuması, yazması olan ve 12 yaşından büyük kişilerin kendi kendilerine doldurabileceği 36 maddeli bir ölçüm aracıdır.

AYDA, uç veya ortalara meyletmesini kolaylaştıracak tipik birçok basamaklı anket değildir. Sadece iki uç nokta adlandırılmış ve aradaki basamaklar boş bırakılmıştır. Bunun sebebi her katılımcının kendi kafasındaki basamaklar arası semantik uzaklıklara müdahale etmemek ve terazileme yolu ile seçimini işaretlemesini istemektir. Her aralığın puan değeri aynı olmadığı için aslında 5 dereceli bir ölçektir.

Geçerlik

Geçerliliğini yazılan maddelerin beş alt alana göre dağılımını sınamak, bir başka deyişle ölçeğin kapsam geçerliğini saptamak amacıyla Kasım 1988’de sosyal ve klinik psikolog olan beş akademisyen ile biri psikiyatrist, diğeri psikolog iki

uygulamacının görüşleri alındı. Bu yargıcılar, her maddeyi temsil ettiğini düşündükleri alanlara ve alanı yansıtmaya derecelerine (1’den 10’a kadar) göre değerlendirmişlerdir.

Bir başka ölçüt olan bağımlı geçerlik çalışması için, formlarında kendileri ile görüşülmesine izin verdiklerini belirten 12 aileye, daha çok klinik bir yöntem olan Beavers-Timberlawn Aile Değerlendirme Ölçeği uygulanarak ailelerle yapılan görüşmeler videolara kaydedildi. Beavers-Timberlawn Aile Değerlendirme Ölçeği’ne göre ve ailenin AYDA yanıtlarından habersiz, bu konuda eğitilmiş bir klinik psikolog tarafından değerlendirildi. Ailelerin her iki ölçekteki toplam puanları anlamlı ve yüksek korelasyon verdiği görülmüştür ($r=.78, p<.001$).

AYDA’nın kurutlu geçerliliğine ait bulgulara ise giriş bölümünde yapılan araştırmalar alt başlığında sunulmuştur.

Güvenirlilik

Araştırmaya katılan 100 üniversite öğrencisine ölçek bir ay ara ile tekrar uygulandı. Aracın değişmezlik, yani test-tekrar-test güvenirlik katsayısı Pearson momentler Çarpımı korelasyonu ile .79 bulundu.

AYDA’nın iç tutarlılığı Kuder Richardson 20 (Cronbach alpha) ile toplam puanlar için .70 bulundu ve bu düzeydeki benzeşiklik yeterli görüldü.

Testin uygulandığı bütün grupların tamamında benzer düzeyde işlevsel olan maddeler seçilerek, Ayda 36 maddeye indirgenerek 9’u iletişim, 9’u birlik, 8’i yönetim, 5’i yetkinlik ve 5’i duygusal bağlam şeklini aldı.

Aracın bu son şeklinin iç tutarlık katsayılarına standardizasyon örneklemini için ve eksik yanıt değerleri tamamlanmadan bakıldığında, korelasyon katsayıları biraz daha düşük ancak doyurucu düzeylerde bulunmuştur.

Puanlama

Doğrusal veya döngüsel olsun, AYDA’nın her maddesinden alınabilecek en düşük puan 1, en yüksek puan 5’tir. Bütün maddeler işaretlendiği takdirde alınabilecek en yüksek AYDA toplam puanı 180’dir. Bir maddesi boş bırakılmış veya puanlanamayan alt ölçekler için aritmetik ortalama alınarak her ölçeğin kendi madde sayısı ile çarpılır. Bir başka deyişle, bu değerlerin dağılımına göre tamamlama işlemi, tüm test yerine, sadece ilgili alt ölçekler için yapılır. Toplam puan düzeltilmiş altölçek

puanları toplanarak hesaplanır. Bu durumda en düşük AYDA puanı 31 ve hesaplanan puan 36 olabilir.

AYDA ile Birey, Evlilik ve Aile puanlarının yanı sıra ailenin yapısı hakkında daha ayrıntılı bilgiler alınabilir. Örneğin İletişim, Birlik, Yetkinlik, Yönetim ve Duygusal bağlam puanları ve bunlara ek olarak sistemde Çelişki, Evlilikte doyum, Değişmeye direnç gibi klinik kullanımı da olabilecek göstergeler mevcuttur. Göstergelerde gerektiğinde birey, evlilik ve aile için kullanılabilir. Bu puanların kısa tanımları ise şöyledir:

AYDA-Birey: Kişinin kendi ailesini değerlendirmesi anlamındaki (gerekiyorsa eksik maddelerin değerleri tamamlanmış olan) toplam AYDA puanı.

AYDA-Evlilik: her maddeden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları

AYDA-Aile: Ev halkından uygulamaya katılan bütün bireylerin her bir maddeden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları toplamı.

AYDA- İletişim: 1.-9. maddelerinden alınan ham 8veya tamamlanmış) puanlar toplamı. (Evlilik ve aile puanları yukarıdaki gibi hesaplanır.)

AYDA-Birlik: 10. ve 18. maddelerden alınan ham (veya tamamlanmış) puanlar toplamı. (Evlilik ve aile puanları yukarıdaki gibi hesaplanır.)

AYDA-Yönetim: 19.-26. maddelerden alınan ham (veya tamamlanmış) puanlar toplamı. (Evlilik ve aile puanları yukarıdaki gibi hesaplanır.)

AYDA-Yetkinlik: 27.-31. maddelerden ham (veya tamamlanmış) puanlar toplamı. (Evlilik ve aile puanları yukarıdaki gibi hesaplanır.)

AYDA-Duygusal bağlam: 32.-36. maddelerden alınan ham (veya tamamlanmış) puanlar toplamı. (Evlilik ve aile puanları yukarıdaki gibi hesaplanır.)

AYDA-Çelişki: Her bir maddeye aile bireyleri tarafından verilen uç yanıtları aritmetik uzaklıkları toplamı. Aynı işlem bütün maddelere uygulandıktan sonra bunların toplamı alınır. Bu göstergenin hesaplanmasında en az iki bireyin yanıtı olduğu takdirde, yanıtı boş ya da geçersiz olan bireyler için tamamlama işlemine gerek yoktur.

AYDA-Doyum: Bütün bireylerin (evlilikte doyum için sadece anne ve babanın) 9., 17., 31., 32. ve 36. maddelerin her birinden aldıkları puanlar ortalamasının toplamı. En az iki bireyin yanıtladığı maddeler için tamamlama işlemi yapılmaksızın ortalama iki kişi üzerinden yapılır.

AYDA-Direnç: Bütün bireylerin 6., 10., 11., 33. ve 35. maddelerin aldıkları puanlar ortalamasının toplamı. Bu gösterge için de tamamlama işlemine gerek yoktur.

3.4. Verilerin Çözümlemesi

Araştırma sonucundan anket formlarından elde edilen veriler elden geçirilmiş, sınıflandırılmış, sıralanmış ve kodlanarak bilgisayarda SPSS 11.0 for Windows (Statistical Package for Social Sciences) paket programından yararlanılarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve gerekli istatistik çözümler yapılmıştır.

Ortalama ($\bar{X}$), standart sapma (ss) kullanılmıştır.

Anket sorularının değerlendirilmesinde sorular için sayı ve yüzde değerlerini gösteren çizelgeler hazırlanmış, gerekli durumlarda ortalamalar alınmıştır.

İstatistiksel analizde ikili gruplarda t Testi, ikiden fazla grupların karşılaştırılmasında Tek Yönlü Varyans Analizi ve hangi gruplar arasında fark olduğunun tespiti için Tukey Testi kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR ve YORUM

Kars İli Digor İlçesi aile yapısını belirlemek amacıyla yapılan araştırmanın bu bölümünde araştırmaya katılanlar hakkında demografik özellikler ve aile yapılarını değerlendirmeleri yer almıştır.

Tablo 1. Öğrencilerin yaşlarına göre dağılımı

Yaş	Sayı	%
10	2	1.1
11	11	5.9
12	47	25.0
13	59	31.3
14	53	28.2
15	14	7.4
16	2	1.1
TOPLAM	188	100.0

Tablo.1de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu 13 yaşındadır (%31.3). Çok az bir kısmının 10 yaşında olduğu görülmektedir (%1.1). Bunun nedeni olarak genelde ebeveynlerin çocukları nüfusa geç kaydetmeleri ya da az da olsa çocukların okula erken başlamaları gösterilebilir.

Tablo 2. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı

Cinsiyet	Sayı	%
Kız	103	54.8
Erkek	85	45.2
TOPLAM	188	100.0

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımlarına bakıldığında araştırmaya 103 kız (%54.8), 85 erkek öğrenci katılmıştır(%45.2). Kız öğrencilerin fazla olması anketlerin

Nisan-Mayıs aylarında yapıldığı için erkek öğrencilerin evin geçimini sağlayan hayvancılık için babalarına yardımına gitmelerinden dolayı devamsızlıklarından kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 3. Öğrencilerin okudukları sınıflara göre dağılımı

Sınıf	Sayı	%
6	60	31.9
7	76	40.4
8	52	27.7
TOPLAM	188	100.0

Araştırmaya katılan öğrencilerden 60 kişi 6. sınıfta (%31.9), 76 kişi 7. sınıfta (%40.4) ve 52 kişi ise 8. Sınıfta (%27.7) okumaktadır.

Tablo 4. Öğrencilerin annelerinin yaşlarına göre dağılımı

Yaş	Sayı	%
26-30	20	10.6
31-35	51	27.1
36-40	60	31.9
41-45	33	17.6
17-52	17	9.0
53-65	7	3.7
TOPLAM	188	100.0

Öğrencilerin annelerinin yaşlarına göre dağılımı Tablo.4te verilmiştir. Tabloya bakıldığında annelerin çoğunluğu 36-40 yaşları arasında yer almaktadır(%31.9).Annelerin çok az kısmı 53-65 yaş grubu arasındadır(%3.7)Bölgede yaşayan ailelerde çocuk sayısı 4 ile 13 arasında değişmektedir. Bu durumda araştırmaya katılan öğrenciler kardeşler sıralamasında 4üncü ya da daha üst sırada yer aldığından annelerin çoğunluğu 36-40 yaşlarında çıkmıştır.Annelerin en erken evlenme çağının 15-17 olduğu gözlenmiştir.Anneleri 53-65 yaş grubunda olan öğrenciler evin en küçük çocuğu, kendi tabirleriyle son beşiğidir.

Tablo 5. Öğrencilerin babalarının yaşlarına göre dağılımı

Yaş	Sayı	%
32-36	24	12.8
37-41	56	29.8
42-46	56	29.8
47-51	22	11.7
52-56	18	9.5
58 ve üzeri	12	6.4
TOPLAM	188	100.0

Tablo.5te öğrencilerin babalarının yaş durumuna göre dağılımı gösterilmektedir. Burada babalarının yaşı 37-41 ve 42-46 olan öğrenciler eşit sayıda çıkmış ve ortalamanın en üst seviyesini oluşturmaktadırlar (%29.8). Babasının yaşı 58 ve üzeri olan öğrencilerin ortalaması ise %6.3tür.

Tablo 6. Öğrencilerin annelerinin eğitim durumuna göre dağılımı

Eğitim durumu	Sayı	%
Okur-yazar değil	60	31.9
Okur-yazar	18	9.6
İlkokul mezunu	93	49.5
Ortaokul mezunu	14	7.4
Lise mezunu	3	1.6
TOPLAM	188	100.0

Annenin eğitim durumuna göre dağılımını gösteren Tablo.6ya bakıldığında annelerin büyük çoğunluğunu ilkokul mezunu anneler oluşturmaktadır (%49.5). Okur-yazar olmayan annelerin ortalamaları da azımsanamayacak kadar fazladır(31.9). Özellikle okuma konusunda kızların erkek çocuklarına oranla ikinci planda olduğu gerçeğini bu tablodan çıkarmak mümkündür. Annelerin az bir kısmı ise lise mezunudur (%1.6).

Tablo 7. Öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre dağılımı

Eğitim durumu	Sayı	%
Okur-yazar değil	9	4.8
Okur-yazar	17	9.0
İlkokul mezunu	117	62.2
Ortaokul mezunu	18	9.6
Lise mezunu	20	10.6
Yüksek ok-Ünv.mez.	7	3.8
TOPLAM	188	100.0

Öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre dağılımını gösteren Tablo.7'ye göre; 188 babadan 117'si ilkokul mezunudur (%62.2). Babaların %3.6'sı lise ve %3.7'si yüksekokul/üniversite mezunudur. Okuma-yazma bilmeyen babaların oranı okuma-yazma bilmeyen annelere göre çok daha azdır (%4.8). Bu durumda annelere oranla babaların eğitim anlamında daha ileri seviyede olduklarını söyleyebiliriz.

Tablo 8. Öğrencilerin annelerinin mesleğine göre dağılımı

Anne mesleği	Sayı	%
Ev Hanımı	187	99.5
İşçi	1	0.5
TOPLAM	188	100.0

Tablo.8'de öğrencilerin annelerin mesleğine göre dağılımı verilmiştir. Annelerin neredeyse tamamı ev hanımıdır (%99.5). Yalnızca 1 anne işçi olarak çalışmaktadır (%0.5). İşçi olarak çalışan annenin eşi ölmüş ve yardım edecek akraba ya da tanıdıkları olmadığı için çalıştığı sonucuna varılmıştır

Tablo 9. Öğrencilerin babalarının mesleğine göre dağılımı

Baba mesleği	Sayı	%
Serbest meslek	171	90.96
Asker	2	1.06
İşçi	2	1.06
Siyasi	1	0.54
Memur	10	5.32
.Muhtar	2	1.06
TOPLAM	188	100.0

Tablo.9'a göre öğrencilerin babalarının mesleğine bakıldığında büyük çoğunluk serbest meslekte çalışmaktadır (%90.96). Çok azı asker (%1.06), işçi (%1.06), muhtar (%1.06) ya da memurdur (%5.32). Serbest meslek olarak tabir edilen babaların bir kısmı çiftçilik yapmakta çiftçiliğin olmadığı ağır kış dönemlerinde şehir dışına çalışmaya gitmektedirler.

Tablo 10. Öğrencilerin annelerinin gelir durumuna göre dağılımı

Anne geliri (TL)	Sayı	%
0 TL (Geliri yok)	187	99.5
550 (TL)	1	0.5
TOPLAM	188	100.0

Tablo.10'da öğrencilerin annelerinin gelirlerine göre dağılımı gösterilmektedir. Yine Tablo.8'de anne mesleğine göre öğrenci dağılımları paralelinde annelerin ev hanımı olduğu düşünüldüğünde büyük kısmının geliri yoktur (%99.5).

Tablo 11. Öğrencilerin babalarının gelir durumuna göre dağılımı (n=188)

Baba geliri (TL)	Sayı	%
150-500 TL	75	39.9
501-1000 TL	78	41.5
1001-1500 TL	19	10.1
1501-2000 TL	7	3.7
2001-3000 TL	8	4.3
3001 ve üzeri TL	1	0.5
TOPLAM	188	100.0

Tablo.11’de öğrencilerin babalarının gelir durumu gösterilmektedir. Gelir durumuna bakıldığında 501-1000 TL arasında geliri olan 78 kişi bulunmaktadır (%41.5). Geliri 150-500 TL arasında olan aileler de azımsanmayacak kadar fazladır (%39.9). Geliri 3001 ve üzeri olan 1 baba bulunmaktadır (%0.5).

Genel anlamda düşünüldüğünde aileler çok fazla gelire sahip değildirler. Özellikle çocuk sayısının çok fazla olduğu düşünüldüğünde geçim durumunun zorluğu daha da dikkat çekici boyuttadır. Ancak, aileler genellikle hayvancılıkla uğraştıkları için temel gıda maddelerini kendileri üretmekte (süt, peynir, yoğurt, yağ vb.), parayı sadece giyecek, temizlik maddesi sağlamak ve hayvanların ihtiyaçları doğrultusunda kullanmaktadırlar.

Tablo 12. Öğrencilerin babalarının kendi annelerinden başka eşlerinin olup olmama durumuna göre dağılımı (n=188)

Eşin olma durumu	Sayı	%
Var	7	3.7
Yok	181	96.3
TOPLAM	188	100.0

Babaların çok eşliliğini gösteren tablo.12’ye göre 188 babadan 7 tanesinin birden fazla eşi bulunmaktadır (%3.7).

Tablo 13. Öğrencilerin babalarının kendi annelerinden başka eşlerinin olma durumuna “Evet” cevabını verme durumuna göre dağılımı (n=7)

Başka eş sayısı	Sayı	%
1 Eş	5	71.43
2 Eş	2	28.57
TOPLAM	7	100.0

Birden fazla eşe sahip olan babaların kaç eşli olduklarını gösteren tablo.13’e göre toplam 7 babadan 5 tanesinin ikinci bir eşi (%71.43), 2 tanesinin ise üç eşi olduğu görülmektedir (%28.57).

Tablo 14. Öğrencilerin babalarının kendi annelerinden başka eşleri olması durumunda aynı evde kalıp kalmama durumlarına göre dağılımı (n=7)

Aynı evde yaşama durumu	Sayı	%
Evet	4	57.15
Hayır	3	42.85
TOPLAM	7	100.0

Tablo.14’te birden fazla eşi olan babaların bütün eşleriyle birlikte yaşayıp yaşamama durumu gösterilmiştir. Tabloya göre, bu babalardan 4 tanesi bütün eşleriyle aynı çatıyı paylaşmakta (%57.15), diğer 3 babanın diğer eşleri farklı evlerde ikamet etmektedirler (%42.85).

Öğrencilerin aile yapılarını değerlendirmelerine ilişkin bulgular aşağıdaki tablolarda sıralanmıştır.

Aile Yapılarına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin kendi aile yapılarını değerlendirmeleri cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı Tablo.1’de verilmiştir.

TABLO 1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Aile Yapılarının Değerlendirilmelerinin Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değerleri

Boyut	Cinsiyet	n	x	ss	t değeri	p
İletişim	Kız	103	26.71	5.11	1.60	0.11
	Erkek	85	27.96	5.61		
Birlik	Kız	103	25.47	3.10	1.71	0.088
	Erkek	85	26.32	3.70		
Yönetim	Kız	103	26.33	3.94	1.46	0.144
	Erkek	85	27.25	4.63		
Yetkinlik	Kız	103	22.59	1.85	2.57	.011*
	Erkek	85	23.59	2.33		
Duygusal Bağlam	Kız	103	13.59	3.08	0.73	0.464
	Erkek	85	13.93	3.19		
Toplam	Kız	103	114.69	8.86	3.10	.002**
	Erkek	85	119.05	10.35		

* :p < .05 , ** :p < .01

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre aile yapılarını değerlendirmelerine bakıldığında ailenin iletişim, birlik, yönetim ve duygusal bağlam boyutlarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Ancak yetkinlik boyutunda erkek öğrencilerin ortalamalarının (23.59) kız öğrencilerin ortalamalarından (22.59) anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur (p<.05)

Tablo 1'e bakıldığında; erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre aileyi yetkinlik boyutunda, yani ailenin problem çözme, amaçların gerçekleştirilmesi gibi durumlarda aileyi daha yeterli görmektedirler. Çünkü evde aile reisi genelde şehir dışında çalışmakta, aile reisi olmadığı zamanlarda en büyük erkek evladın sözü geçmekte, erkek evlat evde baba yokken aile için elinden geleni yapmakta ve yaptıklarının da yeterli olduğunu görmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Yine ailede eve yiyecek ve temel gereksinimlerin sağlanması için maddi kaynak sağlayan aile reisi ya da erkek çocukların sözü geçmekte ve bu durum karşısında evde anne ya da kız çocukları duygularını, düşüncelerini açıkça ifade edemedikleri için kız öğrenciler erkeklere göre aileyi bu bağlamda yetersiz gördüğü söylenebilir.

Öngen(2004), özerklik kazanma sürecinde anne-ergen ile baba-ergen ilişkileri üzerine yaptığı çalışmasında kız ve erkek ergenler arasında farklılıklar bulmuştur. Bu farklılıkların nedeni olarak, kadına özgü geleneksel yapının devam ettiği, kız çocuklarının erkeklere oranla aileye daha fazla boyun eğici olduğunu vurgulamıştır. Bu yönüyle Öngen'in çalışması bu bulguyu desteklemektedir.

Musaoğlu ve Güren (2005), anne-baba tutumunun ergen davranışı üzerine etkisini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada kız çocuklarına erkeklere nazaran aile içinde fazla sorumluluk verildiği ve ailenin otoriter tutumunun fazla olduğunu vurgulamışlardır.

Toplam puanlara göre değerlendirme yapıldığında, aile yapılarını değerlendirmede erkek öğrencilerin ortalamalarının (119.05) kız öğrencilerin ortalamalarından (114.69) anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur ($p<.01$).

Bu durum erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla aile yapıları değerlendirmede daha olumlu düşüncelere sahip olduğunu göstermektedir. Araştırma yapılan bölgenin genel anlamda ataerkil aile yapısına sahip olması, erkeklere tanınan özerkliğin kızlara tanınmaması neden olarak gösterilebilir.

Öğrencilerin kendi aile yapılarını değerlendirmeleri sınıf seviyelerine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı Tablo.2’de verilmiştir.

TABLO 2. Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Aile Yapılarının değerlendirilmelerinin Ortalamaları, Standart sapmaları ve F değerleri (Tek Yönlü Varyans Analizi)

Boyut	Sınıflar	n	x	ss	F değeri	p	Tukey
İletişim	6 Sınıf	60	24.80	3.97	10.510	0.000***	(6-7)***
	7 Sınıf	76	28.21	5.50			(6-8)***
	8 Sınıf	52	28.77	5.66			
Birlik	6 Sınıf	60	25.73	2.79	0.369	0.692	
	7 Sınıf	76	26.11	3.84			
	8 Sınıf	52	25.62	3.41			
Yönetim	6 Sınıf	60	27.15	4.78	1.180	0.308	
	7 Sınıf	76	26.95	4.43			
	8 Sınıf	52	25.98	3.30			
Yetkinlik	6 Sınıf	60	22.97	3.46	1.700	0.184	
	7 Sınıf	76	23.43	1.89			
	8 Sınıf	52	22.56	2.56			
Duygusal Bağlam	6 Sınıf	60	13.42	3.35	0.595	0.553	
	7 Sınıf	76	13.79	3.14			
	8 Sınıf	52	14.06	2.85			
Toplam	6 Sınıf	60	14.07	9.24	3.55	0.031*	
	7 Sınıf	76	118.49	9.48			
	8 Sınıf	52	116.98	10.33			

* :p < .05 , ** :p < 0.1

Tablo 2'ye bakıldığında sınıf düzeylerine göre öğrencilerin aile yapılarını değerlendirmelerinde ailelerin birlik, yönetim, yetkinlik, duygusal bağlam boyutlarında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Ancak iletişim boyutunda sınıf düzeylerine göre ortalamalar arasında farklılıklar bulunmuştur ($p<.001$). Bu farklılığın hangi sınıflar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey Testi sonucunda farklılığın 6-7 ve 6-8inci sınıflar arasında olduğu bulunmuştur ($p<.001$).

Burada öğrencilerin sınıf düzeyi yükseldikçe iletişim boyutundaki düşüncelerinin olumlu yönde ilerlediği görülmektedir. Ancak yapılan gözlemlerde iletişim aslında yeterli değildir. Sözel iletişim yerini vücut diline bırakmıştır. Evde açıkça konuşulabilecek konular sınırlı olup iletişim alanı daraltılmaktadır. Evde büyüklerin ve cinsiyet olarak özellikle erkeklerin sözü geçtiği ataerkil aile yapısına sahip bölgede iletişimin öğrenciler tarafından yeterli görülmesinin nedeni olarak demokratik bir aile yapısı örneği görememelerinden kaynaklandığı söylenebilir. Öğrencilerin yaşları ilerledikçe gelenek ve görenek kavramları tamamen yerleşmekte ve aile ortamı olduğu gibi kabullenilmektedir. Eleştirmek değil var olan durumu iletmenin çocukların görevi olduğu söylenebilir. Gürsoy ve Coşkun (2006), büyük ebeveynlerle yaşayan 12-13 yaş grubu çocukların aile ortamını değerlendirmelerinde, büyük ebeveynlerle yaşayanların yaşamayanlara oranla aile ortamlarını daha olumsuz algıladıklarını bulmuşlardır. Bu yönüyle Gürsoy ve Coşkun'un araştırması gözlemlere dayanarak bu çalışmayı desteklediği söylenebilir.

Terzi (2003), ilköğretim 6. Sınıf öğrencilerinin sosyo-ekonomik düzey, ana-baba tutumu, cinsiyet ve kardeş sayılarına göre kişilerarası problem çözme beceri algılarını incelemiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin kişilerarası problem çözme beceri algılarının ana-baba tutumlarına ve sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık göstermediğini bulmuştur. Bu yönüyle bakıldığında bu çalışmada da 6. sınıf öğrencilerinin ailelerini diğer sınıflara göre yeterli görmekte, anne-baba tutumu şartsız kanun olarak kabul edilmekte ve eleştirilmemektedir. Öğrencilerin bu tutumunun sebebi olarak erinlik döneminin başında olup henüz benlik kavramının oturmaması ve konu ve olaylara eleştirel yaklaşamama durumları gösterilebilir. Yine benzer çalışma Crombie ve Gold (1989) tarafından yapılmış ancak problem çözme becerisi ve cinsiyet arasında anlamlı farklılık bulmuşlardır ve bulgular bu çalışmayı desteklememektedir.

Bu yönüyle yapılan araştırma Crombie ve Gold tarafından yapılan araştırma ile örtüşmemektedir.

Öğrencilerin kendi aile yapılarını değerlendirmelerinde anne eğitim durumuna göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı Tablo.3'te verilmiştir.

TABLO 3. Annelerin Eğitim Durumlarına Göre Öğrencilerin Aile Yapılarının değerlendirilmelerinin Ortalamaları, Standart sapmaları ve F değerleri

Boyut	Eğitim durumu	n	x	ss	F değeri	p
İletişim	Okur-yazar değil	60	27.02	5.21	1.080	0.36
	Okur-yazar	18	26.22	4.94		
	İlkokul Mezunu	93	27.27	5.22		
	Ortaokul Mezunu	14	29.50	7.00		
Birlik	Okur-yazar değil	60	25.97	3.77	1.170	0.322
	Okur-yazar	18	25.56	3.09		
	İlkokul Mezunu	93	25.55	3.02		
	Ortaokul Mezunu	14	27.29	3.77		
Yönetim	Okur-yazar değil	60	26.52	4.50	0.394	0.757
	Okur-yazar	18	27.06	4.43		
	İlkokul Mezunu	93	26.73	4.11		
	Ortaokul Mezunu	14	27.86	4.63		
Yetkinlik	Okur-yazar değil	60	27.75	3.16	0.633	0.595
	Okur-yazar	18	23.72	1.96		
	İlkokul Mezunu	93	23.01	2.53		
	Ortaokul Mezunu	14	23.21	2.29		
Duygusal Bağlam	Okur-yazar değil	60	14.02	3.31	0.544	0.653
	Okur-yazar	18	12.94	2.07		
	İlkokul Mezunu	93	13.71	3.11		
	Ortaokul Mezunu	14	13.64	3.73		
Toplam	Okur-yazar değil	60	116.27	9.46	1.310	0.271
	Okur-yazar	18	115.50	10.79		
	İlkokul Mezunu	93	116.27	9.42		
	Ortaokul Mezunu	14	121.50	11.57		

Öğrencilerin kendi aile yapılarını değerlendirmelerinin baba eğitim durumuna göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı Tablo.4'te verilmiştir.

TABLO 4. Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Öğrencilerin Aile Yapılarının değerlendirilmelerinin Ortalamaları, Standart sapmaları, ve F değerleri

Boyut	Eğitim durumu	n	x	ss	F değeri	p	Tukey
İletişim	Okur-yazar değil	9	26.67	4.52	0.855	0.51	
	Okur-yazar	17	25.71	4.59			
	İlkokul Mezunu	117	27.15	5.37			
	Ortaokul Mezunu	18	27.72	6.09			
	Lise Mz	20	28.30	5.74			
	Yüksek OK-Ünv.Mz.	7	30.00	5.22			
Birlik	Okur-yazar değil	9	26.44	4.58	2.978	.13** p<0.1	İlkokul ve Lise mezunu arasında
	Okur-yazar	17	25.76	3.71			
	İlkokul Mezunu	117	25.34	3.02			
	Ortaokul Mezunu	18	25.76	2.59			
	Lise Mz	20	28.15	4.73			
	Yüksek OK-Ünv.Mz.	7	27.71	1.79			
Yönetim	Okur-yazar değil	9	24.89	4.70	0.808	0.545	
	Okur-yazar	17	27.59	3.92			
	İlkokul Mezunu	117	26.62	4.19			
	Ortaokul Mezunu	18	26.67	4.11			
	Lise Mz	20	27.90	4.88			
	Yüksek OK-Ünv.Mz.	7	26.14	4.84			
Yetkinlik	Okur-yazar değil	9	23.56	1.74	0.267	0.931	
	Okur-yazar	17	22.53	3.93			
	İlkokul Mezunu	117	23.07	2.72			
	Ortaokul Mezunu	18	22.83	2.17			
	Lise Mz	20	23.10	2.15			
	Yüksek OK-Ünv.Mz.	7	23.57	2.14			
Duygusal Bağlam	Okur-yazar değil	9	13.33	3.77	0.131	0.985	
	Okur-yazar	17	13.53	3.24			
	İlkokul Mezunu	117	13.85	2.98			
	Ortaokul Mezunu	18	13.72	2.67			
	Lise Mz	20	13.40	3.51			
	Yüksek OK-Ünv.Mz.	7	14.00	5.09			
Toplam	Okur-yazar değil	9	114.89	6.07	1.31	0.258	
	Okur-yazar	17	115.12	9.44			
	İlkokul Mezunu	117	116.03	9.77			
	Ortaokul Mezunu	18	116.61	9.3			
	Lise Mz	20	120.85	12.02			
	Yüksek OK-Ünv.Mz.	7	121.43	7.5			

Tablo 3 ve Tablo 4'ün açıklaması burada verilecektir.

Öğrencilerin annelerinin eğitim durumlarına göre ailelerini değerlendirmelerini gösteren tablo 3'e bakıldığında; ailelerin iletişim, birlik, yönetim, yetkinlik ve duygusal bağlam boyutlarında annenin eğitim durumuna göre ortalamalar arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre aile yapılarını değerlendirme durumu Tablo.4te verilmiştir. Babalarının eğitim durumlarına göre aile yapılarını değerlendirmelerinde iletişim, yönetim, yetkinlik, duygusal bağlam boyutlarında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Ancak birlik boyutunda babaların eğitim seviyeleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p<.05$). Bu farklılığın hangi sınıflar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey Testi sonucunda farklılığın ilköğretim ve lise mezunu olanlar arasında olduğu bulunmuştur ($.013, p<.05$).

Aral ve ark. (2004), ilköğretim okullarında 8. sınıfa devam eden çocukların saldırganlık eğilimlerini incelemek üzere yaptığı çalışmada cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve anne-baba eğitim düzeyinin etkili olduğunu bulmuşlardır.

Tomul (2008), cinsiyet ve yerleşim yerine göre 15-18 yaş arası nüfusun öğrenci olmasında rol oynayan ailesel değişkenleri (anne-baba eğitim durumu, hane halkı büyüklüğü) göreceli etkisini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada gelir ve anne-babanın eğitim düzeyindeki artışın çocuğun öğrenci olmasını olumlu yönde etkilediğini bulmuştur. Araştırma, bu çalışmayı destekler niteliktedir.

Öğrencilerin kendi aile yapılarını değerlendirmeleri aile tipine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı Tablo.5'te verilmiştir.

TABLO 5. Aile Tipine Göre Öğrencilerin Aile Yapılarının değerlendirilmelerinin Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t değerleri

Boyut	Aile Tipi	n	x	ss	t değeri	p
İletişim	Çekirdek Aile	131	27.08	5.47	0.774	0.44
	Geniş Aile	57	27.74	5.13		
Birlik	Çekirdek Aile	131	25.82	3.50	0.208	0.835
	Geniş Aile	57	25.93	3.20		
Yönetim	Çekirdek Aile	131	26.85	4.38	0.497	0.619
	Geniş Aile	57	26.51	4.05		
Yetkinlik	Çekirdek Aile	131	23.10	2.66	0.440	0.661
	Geniş Aile	57	22.91	2.71		
Duygusal Bağlam	Çekirdek Aile	131	13.73	3.25	0.129	0.897
	Geniş Aile	57	13.79	2.84		
TOPLAM	Çekirdek Aile	131	116.56	10.29	0.201	0.841
	Geniş Aile	57	116.86	8.59		

Tablo.5'te öğrencilerin aile tipine göre aile yapılarını değerlendirmeleri yer almıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin 131'çekirdek, 57'si geniş aileye sahiptir. Tablodaki ortalamalar dikkate alındığında aile tipinin, aile yapısının iletişim, birlik, yönetim, yetkinlik ve duygusal bağlam boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Buradan ailelerini algılamalarında aile tipinin önemli olmadığı sonucuna varılabilir.

Gürsoy ve Coşkun (2006), büyük ebeveynlerle yaşayan 12-13 yaş gurubu çocukların aile ortamını değerlendirmelerini belirlemek, etkili olabilecek etmenleri ortaya koymak, ailelerini değerlendirmelerinin bazı değişkenlere göre farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemek ve aileyi değerlendirme ile aile tipi arasında ilişki olup olmadığını saptamak amacıyla yaptıkları çalışmada büyük ebeveynlerle yaşayan çocukların ailelerini, yaşamayanlara oranla daha olumsuz algıladıklarını bulmuşlardır. Araştırma, çalışmanın bu bulgusunu desteklememektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma verilerinden elde edilen sonuçlar özetlenmiş, konuya ilgi duyanlara ve yapılacak olan diğer çalışmalara yardımcı olabileceği düşünülen bazı öneriler verilmiştir.

Sonuç

Araştırma ile ilgili sonuçlar ve öneriler bu bölümde verilmiştir

Kars İli Digor İlçesi'nde yaşayan ailelerin aile yapılarını değerlendirmek amacıyla yürütülen araştırmanın bulgularına göre;

Araştırmaya katılan öğrencilerin 103'ü kız, 85'i erkektir ve çoğunluğu 13 yaşındadır. Annelerinin yaşı 36-40 olan öğrenciler diğer yaş gruplarına oranla daha fazladır (%31.9). Babalarının yaşı 37-41 ve 42-46 olan öğrenci dağılımı eşittir ve diğer yaş gruplarından fazladır (%29.8).

Öğrencilerin anne eğitim durumunda ilkokul mezunu ve okur-yazar olmayan anneler ortalamaları yüksektir. Annelerin tamamına yakını ev hanımıdır ve herhangi bir geliri yoktur. Baba eğitim durumunda, babaların yarısından fazlası ilkokul mezunuyken yüksekokul-üniversite mezunu babalar da bulunmaktadır. Babaların çoğu serbest meslekte çalışmaktadır ve genellikle gelirleri 150-500 ve 501-1000 TL arasında değişmektedir.

Babalardan 7'si birden fazla eşe sahiptir. Bu 7 babanın 4'ü bütün eşleriyle aynı çatı altında yaşamaktayken diğer 2'sinin eşleri farklı evlerde ikamet etmektedir.

Öğrencilerin aile yapılarını değerlendirmelerinde erkek öğrenciler kız öğrencilere göre ailelerini yetkinlik boyutunda daha olumlu bulmuşlardır. Öğrencilerin sınıf düzeyi yükseldikçe ailelerini iletişim boyutunda farklılıklar bulunmuş, bu farklılığın hangi sınıflar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey Testi sonucunda farklılığın 6-7 ve 6-8inci sınıflar arasında olduğu bulunmuştur.

Öğrencilerin anne eğitim durumu aile yapılarını değerlendirmede bir etkiye sahip değilken; baba eğitim durumu dikkate alındığında, ailenin birlik boyutunda babaların eğitim seviyeleri arasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Bu farklılığın hangi sınıflar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey Testi sonucunda farklılığın ilkökul ve lise mezunu olanlar arasında olduğu bulunmuştur.

Öğrencilerin aile tipine göre aile yapılarını değerlendirmelerinde aile tipinin, aile yapısının iletişim, birlik, yönetim, yetkinlik ve duygusal bağlam boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Öneriler

- Araştırmaya katılan 188 öğrencinin 103'ü kız (%54.8), 85'i erkektir (%45.2). Aileler maddi yetersizlikten dolayı iş gücü olarak erkek evlatlarını kullanmakta ve çocuklar okula istekli olmalarına rağmen aileleri tarafından okula gönderilmemektedir. Bu durumun engellenebilmesi için aile düzeylerine uygun, eğitimin önemini belirten seminerler verilerek aileler bilinçlendirilmelidir. Devlet tarafından bu işlerde çalışacak iş gücünü sağlamak için ailelere maddi destek sağlanmalıdır.
- Öğrencilerin annelerinin yaşı 36-40 olan anneler büyük çoğunluğu oluşturmaktadır (%31.9) . Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük kısmı ailede üçüncü veya daha sonraki çocuklardır. Annenin erken yaşta evlenmesi, maddi imkânsızlıklar, evde çocuk sayısının fazla olması gibi nedenlere bağlıdır. Bunun dışında berdel, başlık parası ve aileden izinsiz evlenme/kaçma gibi nedenler de etkilidir. Devletin şu anda yürüttüğü “Haydi Kızlar Okula” kampanyasının misyonu genişletilmeli, ailelere ve kız çocuklarına eğitimin önemi kavratılmalı ve yine devlet tarafından maddi destek sağlanmalıdır. Ayrıca annelere ve yeni evlenenlere doğum kontrol yöntemleri, evde doğumun sakıncaları gibi konularda Sağlık Bakanlığı tarafından doktor, ebe ve hemşire görevlendirilerek ailenin bilgilendirilmesi sağlanmalıdır.
- Annelerin büyük çoğunluğu ilkökul mezunudur (%49.5)). Okur-yazar olmayan anneler ise ikinci sıradadır (%31.9). Bölgede kız evladın okuması konusunda

aileler yeteri kadar bilinçli değildir. Kız çocuğu erken yaşta evlendirilmekte, aile ve koca baskısı altında hayatını idame ettirmektedir. Çocuk sayısının fazla olması, maddi imkânsızlıklar, çocukların iş gücünde kullanılması gibi nedenler etkilidir. Öğrencilerin babalarının büyük çoğunluğu ilkokul mezunudur (%49.5). Okuma-yazma bilmeyen babalar da bulunmasının yanı sıra (%4.8), yüksekokul-üniversite mezunu olan babalar da bulunmaktadır (%3.7). Ailelere eğitimin ev işlerinden daha önemli olduğu, bölgedeki üniversiteden gelecek eğitim uzmanları tarafından verilecek seminerlerle anlatılmalı, bu seminerlere kendi bölgesinden çıkan yüksek mevkide ve okumuş insanlar davet edilerek örnek teşkil edilmeleri sağlanmalıdır.

- Annelerin tamamına yakını ev hanımı (%95.5), çok azı ise işçi olarak çalışmaktadır (%0.5). Kadınların meslek sahibi olarak aileye gelir getirmesi için bölgede milli eğitim ve sivil toplum kuruluşları tarafından meslek edindirme kursları açılmalı, kadınların çalışabileceği alanlarda iş olanakları devlet ve özel girişimciler tarafından yaratılmalıdır.
- Öğrencilerin babalarının büyük çoğunluğu serbest meslek yapmaktadır (%91.1). Ailede çocuklar ilkokuldan sonra okumadıkları için herhangi bir mesleğe sahip değildir ve babalarının mesleğini devam ettirmektedirler. Halk Eğitim ve Çıraklık Eğitim Merkezlerinde kişilerin ilgi ve yeteneklerine göre kurslar açılarak, halkın bu kurslara çocuklarını göndermeleri teşvik edilmelidir.
- Öğrencilerin babalarının geliri asgari ücrette veya daha azdır. Devletin hayvancılığı destekleyen politikalar geliştirmesi, hayvanların sağlıklı yetiştirilebilmesi için veterinerlik hizmetleri ve ilaçlar konusunda devletin desteğini artırması gerekir.
- 188 babadan 7 kişi birden fazla eşe sahiptir. Bunun nedeni erken yaşta evlenen kadının fazla doğum yapması, doğumu evde yapması, ergen gebeliğin sakıncaları konusunda bilgisiz olmaları, doğumu evde gerçekleştirmesi, ağır işlerde çalışması, dengesiz ve yetersiz beslenmesi gibi nedenlerden dolayı hastalıklar ve erken yaşlanma belirtileri görülmektedir. Bunun dışında toplum tarafından fazla eşliliğin yadırganmaması, hatta yaşanan toplum tarafından

desteklenmesi gibi nedenler de etkilidir. Fazla eşlilik durumu çocukların ve eşin psikolojisini olumsuz etkileyeceğinden eşlere doğum kontrol yöntemleri yine Sağlık Bakanlığı tarafından görevli kişiler tarafından verilecek seminerlerle, broşürlerle anlatılmalı, evde doğumun sakıncaları vurgulanmalıdır. Kadının ikinci eş olma durumunu kabullenmemesi için kadın dayanışma dernekleri tarafından evli bayanlara toplumsal destek sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- ALİSİNANOĞLU, F. (2002).Gençlik Dönemi Özellikleri ve Genç Anne-Baba İletişimi. **Eğitim ve Bilim** (27),123,
- ARAL, N. ve ark. (2004). **İlköğretim 8. Sınıf Devam Eden Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi**.Çağdaş Eğitim Yayınları.
- AYDIN, U. (1991). **Aile Yapısı ve Aile Ortamının Çocukların Kendini Kabul Tutumlarına Etkisi**. Elde edilme tarihi: 25.03.2008
<http://www.forumtayfa.com/psikoloji/17532-cocugun-ruhsal-surecleri-uzerinde-ailenin-etkisi-dr-aydin-usta.html>
- BAHADIR, Z.(1989). **Sivas Köylerinde Aile Yapısı**. Cumhuriyet ÜniversitesiYayımlanmamış Y.Lisans Tezi, Sivas.
- CANDEMİR, F.(2000). **Anne- Baba Tutumlarının Çocuktaki Benlik Kavramı Üzerine Etkisi**. İ.Ü.Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatr Hemşireliği ABD, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- CAVANAGH, S.E. (2008). Family Structure History and Adolescent Adjusment. **Journal of Family Issues**, 29,(7), 944-980.
- DOĞAN, S ve DOĞAN, C.(2005). **Modernleşme Sürecinde Türk Köy Ailesi Araştırması**. Kızılelma Yayıncılık, İstanbul.
- ERDOĞDU, M. Y. (2006) . Ana-Baba Tutumları ile Öğretmen Davranışlarının Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi ile İlişkileri. **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**,13, (3).

- ERKAN, Z. (2002). Sosyal Kaygı Düzeyi Yüksek ve Düşük Ergenlerin Ana-Baba Tutumlarına İlişkin Nitel Bir Çalışma. **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**,10,(10).
- FRAY, S.J. ve MARK, H.A. (1987).The Assartive Distinction and Cross-Cultural Perspective. **İnternational Journal for Advancement of Couselling**, (8), 103-111.
- GÖKÇE, B. (1976). Gecekondu Gençliği. **Hacettepe Üniversitesi Yayınları**. Ankara.
- GÖKÇE, B. (1990). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme. **T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları**.1
- GÜLMEZ, V. (1998). Toplumsal Kurumun Çocuğun Eğitimi Üzerine Etkileri. **Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış) Ege Üniversitesi**, İzmir.
- GÜLERCE, A. (1996). Türkiye’de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri. **Boğaziçi Üniversitesi Yayınları**, İstanbul.
- GÜRSOY, F. (2006). Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Ergenlerin Benlik Tasarım Düzeyleri ile Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. **Çukurova Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü**, (2),(15).
- GÜRSOY, F. ve COŞKUN, T. (2006). Büyük Ebeveynleriyle Yaşayan Çocukların Aile Ortamlarını Değerlendirmeleri. **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (15), (1).
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (1990). İnsan Aile Kültür. **Remzi Kitabevi**, İstanbul.
- KANDİYOTİ, D. (1984). Aile Yapısında Değişme ve Süreklilik : Karşılaştırmalı

Bir Yaklaşım. **Türkiye’de Ailenin Değişimi Toplumbilimsel İncelemeler.**
Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara.

KAPTAN, S. (1991). **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri.** Ankara

KARASAR, N. (2005). **Bilimsel Araştırma Yöntemi.** Nobel Yayın Dağıtım,
Ankara.

KOCACIK, F. (1990). **Aile Yazıları.** T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu
Başkanlığı Yayınları.

KÖKNEL, Ö. (1996). **Bireysel ve Toplumsal Şiddet.** Altın Kitaplar Yayınevi,
İstanbul

KÜÇÜKKURTARAN, G. (2005). Anne Baba Tutum Ölçeği.
Eurasian Journal of Educational Research,(19).

OZANKAYA, Ö. (1991). **Toplumbilim.** Cem Yayınevi, Ankara.

ROY, K. (2008). A Life Course of Perspective on Fatherhood and Family Policies
in the U.S and South Africa. **University of Maryland, USA.** 6, (2), 92-112.

SERİN, N.B. ve DERİN, R. (2008). İlköğretim Öğrencilerinin Kişilerarası Problem
Çözme Becerisi Algıları ve Denetim Odağı Düzeylerini Etkileyen Faktörler.
Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi.

SOYSAL, M.(1987). **Anayasanın Anlamı.** Gerçek Yayınevi, İstanbul.

ŞAHİNKAYA, R. (1990). **Orta Anadolu Köylerinde Aile Strüktürü.** T.C.
Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

ŞENDİL, G.(2003). **Çocuk Ergen ve Anne-Baba Tutumu.**

Psikolojide Bilimsel Araştırma ve Uygulamayı Teşvik Vakfı Yayını, İstanbul.

TERZİ, Ş. (2003). 6. Sınıf Öğrencilerinin Kişilerarası Problem Çözme Beceri Algıları. **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**,(2).

TİMUR, S. (1992). **Türkiye’de Aile Yapısı.** H.Ü: Yayınları, Ankara.

TOMUL, E.(2008). The Relative Effects of Family Socio-Economic Characteristics on Participation in Education in Turkey. **Eurasian Journal of Educational Research**, 30,(153).

TUĞAÇ, A., YURT, İ., ERGİL G.. SEVİL H. (1970). Türk Köylerinde Modernleşme Eğilimleri Araştırması Rapor-1, **Devlet Planlama Teşkilatı Yayını** (860), Ankara.

ULUSOY, M. D., DEMİR, N.Ö.,BARAN, A.G. (2005). Çocuk Yetiştirme Biçimi ve Ergen Problemleri:Ankara Örneği. **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, (3).

YALÇIN, C.(1992).**Hatay İli Merkez İlçede Aile Yapısı.** Yayımlanmamış Y.L. Tezi, Hatay.

YASA, İ. (1973). **Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunları** TODAİE Yayınları no:136, Ankara.

Sayın Bay/Bayan,

Bu çalışma Kars İli Dığor İlçesi'nde yaşayan ailelerin, aile yapılarının incelenmesi ve varsa sorunlarının ortaya çıkarılarak eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla planlanmıştır. Size verilen anketteki sorulara, sizin için uygun olan cevabı işaretleyiniz. Elde edilecek bulgular yüksek lisans tezinde kullanılacaktır.başka hiçbir amaçla hiçbir yerde kullanılmayacağı gibi sizinle ilgili hiçbir bilgi hiç kimseye açıklanmayacaktır.

Yardımlarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Nedime ŞANLI

Tez Öğrencisi: Şeyma TOKGÖZ

KİŞİSEL BİLGİLER

A) Öğrenci ile ilgili

1. Yaşınız.....
2. Cinsiyet () Kız () Erkek
3. Sınıfınız.....

B) Anne/Baba ile ilgili

1. Yaşınız Anne () Baba ()

Eğitim Durumu	Anne	Baba
Okur-yazar değil		
Okur-yazar		
İlkokul mezunu		
Ortaokul mezunu		
Lise Mezunu		
Yüksekokul /Üniversite mezunu		

2.

3. Mesleğiniz

Anne..... Baba.....

4. Geliriniz

Anne..... Baba.....

5. Babanızın annenizden başka eşi var mı? () Evet () Hayır

6. Cevabınız “Evet” ise kaç tane?.....

7. Cevabınız “Evet” ise aynı evde mi yaşıyorsunuz? () Evet () Hayır

8.

Kardeşlerin	Yaş	Cinsiyet	Eğitim durumu
1. kardeş			
2. kardeş			
3. kardeş			
4. kardeş			
5. kardeş			
6. kardeş			

9. Aynı evde yaşadığınız diğer bireyler

() 1. Büyük anne

() 2. Büyük baba

() 3. Hala

() 4. Amca

() 5. Teyze

() 6. Dayı

() 7. Diğer (Belirtiniz).....

10. Ailenizin tipi nedir?

() 1. Çekirdek aile

() 2. Geniş aile

C. Konut İle İlgili

1.

Konutunuzda	Evet	Hayır
Anne- babaya ait oda var mı?		
Bağımsız mutfak var mı?		
Bağımsız banyo var mı?		
Bağımsız tuvalet var mı?		
Bağımsız oturma odası var mı?		
Çocuklar için yatak odaları var mı?		
Konutta su tesisatı var mı?		

2. Evdeki oda sayısı :

3. Evde ısınmak amacı ile ne kullanılıyor?

() 1. Soba

() 2. Ocak

() 3. Kuzine

() 4. Diğer (Belirtiniz)

4. Evde ısınmak amacı ile kullanılan yakıtın cinsi nedir?

() 1. Kömür

() 2. Odun

() 3. Tezek

()

4.

Diğer

(Belirtiniz).....

AİLE YAPISINI DEĞERLENDİRME ANKETİ (AYDA) SORU FORMU

1. Ailemizde her türlü fikir ve konu açıkça konuşulur.
2. Evimizde biri bir şey söylediği zaman diğerleri aynı şeyleri anlarlar.
3. Bizim evde olaylar karşısında düşünce ve duygular konuşmaktan çok davranışlarla ifade edilir.
4. Bizim evde sözlerle söylenen davranışlar, anlatılanları tutmaz.
5. Evdekilerle çatışmaktansa susmayı ve başkalarıyla konuşmayı yeğlerim.
6. Bizim evde kesinlikle konuşulmayacak konular bence çok fazladır.
7. (Ç) Beni korkutan, başaramayacağımı sandığım ve üzüldüğüm şeyleri anne-babama rahatlıkla söylerim.
(A-B) Eşimle zayıflıklarımı, korku ve endişelerimi paylaşıyorum.
8. (Ç) Beni sevindiren aklımdan geçen ve komik şeyleri anne-babama rahatlıkla söylerim
(A-B) Eşime özel duygu, fantezi ve arzularımı rahatlıkla söylerim.
9. Ailemizdeki iletişimi son derece doyurucu bulurum.
10. Birimizin işte, okulda veya arkadaşından öğrendiği bir şey evde genellikle ilgi görür.
11. Ailem başkalarından gelen eleştiri ya da önerilere tamamen kapalıdır.
12. Evimizde TV, radyo, gazete, dergi, kitap, konferans, sinema, tiyatro gibi yollarla yeni şeyler öğrenmeye ve dünyada olup bitenlere çok ilgi duyulur.
13. Bizim evde okul ve ev işleri dışında da birçok uğraş (hobiler, özel ilgiler, spor faaliyetleri gibi) vardır.
14. Doğrusu ailemden daha çok bağlı olduğum bir insan (arkadaş, sevgili, öğretmen, terapist, kendi ailem, akraba, vb.) vardır.
15. Ailem veya eşim benim pek çok arkadaşım ile tanışır.
16. Ailemizde dayanışma ve birlik duygusu çok önemlidir.
17. (Ç) Annem-babam evde kendi başıma geçirmek istediğim zamana (çalışırken, oyun oynarken, TV seyredirken, vb.) karşı son derece duyarlıdır.

(A-B) Eşimin evde kendi başıma geçirmek istediğim zamana (bir iş yaparken, okurken, dinlenirken, vb.) karşı tavrı son derece anlayışlıdır, beni rahat bırakır.

18. Birbirimizle çok iyi geçiniriz.

19. Bizim aileyi ilgilendiren kararlarda evdeki herkesin fikri alınır veya çıkarı gözetilir.

20. Bizde aileyle ilgili sorumlulukların dağılımı hakça olur.

21. Bizim evde birisi diğerlerinden daha önemlidir, yani daha çok sevilir, kayırılır veya dediğini yaptırır.

22. Ailemizde iş bölümü, herkese düşen görevler ve diğer kurallar açık seçik bellidir.

23. Bizim evde karşılaşılan aksamalar ve çıkan çatışmalar mutlaka çözümlenir.

24. Bizim aileyi ilgilendiren kararlarda, ev içinden söz sahibi olanlar, dışardan karışanlardan her zaman çoktur.

25. Evimizde görevini aksatan veya kurallara uymayan(lar) şiddetle kınanır.

26. Evde yapmam gereken şeyler için her zaman yeterli zamanım olur.

27. Genel olarak bizim sağlıklı, huzurlu ve iyi bir aile olduğumuzu düşünürüm.

28. Ailem büyük bir sağlık ve para sorunu dışında problemlerle karşılaştığında bunu kendi başına halledebilir.

29. Ailem geçmişte karşılaştığı zor durumların üstesinden geldi.

30. Gerektiğinde ailem çevresinden yeterince destek alabilir.

31. Ailemden son derece gurur ve haz duyuyorum.

32. Bizim ailede herkesin birbirini değiştirmeye çalıştığı çok belirgindir.

33. Bizim evde kimsenin eleştiriye tahammülü yoktur.

34. Bizim evde her çeşit duygunun (üzüntü, mutluluk, coşku, kızgınlık, korku vb.) hissettiğimiz gibi yaşanması doğaldır.

35. Bence ailemizde değişmesi mümkün olmayacak tavırlar çoktur.

36. Birbirimize yeterince sevgi ve şefkat gösteririz.

CEVAP FORMU

Lütfen aile içindeki konumunuzla ilgili harfi (A= anne, B= baba, Ç=çocuk) kod kısmına yazınız. Aynı numaralı sorulardan parantez içinde bu harfi gördüklerinizi yanıtlayınız. Okuduğunuz her ifadenin sizin ailenizi yansıtırma derecesini o soru için gösterilen çizgi üzerindeki aralıklardan birini işaretleyiniz.

Tamamen
bizim gibi

Bizimkinin
tam tersi

1. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1
2. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1
3. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1
4. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1
5. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1
6. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1
7. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1
8. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1
9. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1
10. 1.....1..... 1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1
11. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1
12. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1
13. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1
14. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1
15. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1
16. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1
17. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1
18. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1
19. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1
20. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1
21. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1..... 1..... 1..... 1

22. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1
 23. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1
 24. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1
 25. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1
 23. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1
 24. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1
 25. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1
 26. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1
 27. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1
 28. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1
 29. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1
 30. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1
 31. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1
 32. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1
 33. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1
 34. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1
 35. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1
 36. 1.....1..... 1.....1.....1.....1.....1.....1.....1..... 1..... 1